

ΑΠΑΓΟΡΕΥΜΕΝΕΣ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΕΙΣ

Γεωργίου Ε. Γαβριήλ

Μετάφραση από τα αγγλικά: I.K., Copyright: «Ζέφυρος», Θεσσαλονίκη 1990

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Οι εικόνες πρέπει να είναι σύμφωνες με τη Θεολογία των εικόνων
Οι εικόνες του Θεού Πατρός είναι άρνηση της Αγίας Γραφής και της διδασκαλίας της Εκκλησίας
Γιατί η περισσότερά δεν επιτρέπεται ως εικόνα του Αγίου Πνεύματος
«Η της εικόνας τιμή επί το πρωτότυπον διαβαίνει»
Εικονίσεις χωρίς υπαρκτά πρωτότυπα είναι είδωλα και όχι εικόνες
Οι Πατέρες της Εκκλησίας καταδίκασαν τις εικονίσεις της Αγίας Τριάδος
Η Έβδομη Οικουμενική Σύνοδος παρεμποδίζει τις απεικονίσεις της Αγίας Τριάδος
Η Πανορθόδοξος Σύνοδος του 1666 - 7 (Μόσχα) καταδίκασε τις εικόνες της Αγίας Τριάδος και όρισε στό εξής να μη ζωγραφίζονται
Ο παλαιός των ημερών είναι ο Υιός του Θεού και όχι ο Πατήρ
«Το απ' αιώνων κεκρυμμένον μυστήριον»
«Δείξε μου τις εικόνες που προσκυνάς για να σου πώ τι πίστη έχεις»
Η εικόνα της Αγίας Τριάδος διδάσκει τον πολυθεϊσμό, τον Αρειανισμό και το Φιλιόκβε
Η Φιλοξενία του Αβραάμ είναι ο Τύπος της Αγίας Τριάδος
Το όραμα του Πρωτομάρτυρα Στεφάνου
«Επί δε τους μύθους εκτραπήσονται»

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Διατί παραβαίνετε την εντολήν του Θεού διά την παράδοσιν υμών... και ηκυρώσατε την εντολήν του Θεού διά την παράδοσιν υμών. Υποκριταί! καλώς προεφήτευσε περί υμών Ησαΐας λέγων[^] εγγίζει μοι ο λαός ούτος τω στόματι αυτών και τοις χείλεσι με τιμά, η δε καρδία αυτών πόρρω απέχει απ' εμού[^] μάτην δε σέβονταί με, διδάσκοντες διδασκαλίας εντάλματα ανθρώπων... Τότε προσελθόντες οι μαθηταί αυτού είπον αυτώ[^] οΐδας ότι οι Φαρισαίοι εσκανδαλίσθησαν ακούσαντες τον λόγον; ο δε αποκριθείς είπε[^] πάσα φυτεία ήν ουκ εφύτευσεν ο πατήρ μου ο ουράνιος εκριζωθήσεται. Άφετε αυτούς[^] οδηγοί εισι τυφλοί τυφλών[^] τυφλός δε τυφλόν εάν οδηγή, αμφοτέροι εις βόθυνον πεσούνται.

Ματθ. ΙΕ΄

Λίγοι είναι ίσως αυτοί που θα καταλάβουν τη μεγάλη θεολογική και πνευματική σημασία του θέματος που πραγματεύεται ο συγγραφέας αυτού του μικρού βιβλίου: Ότι η εικονική αναπαράσταση του Θεού Πατρός και της Θεότητας γενικότερα είναι αδύνατη και ότι εικόνες σαν και της λεγομένης «Αγίας Τριάδος» είναι κακόδοξες και αντιβαίνουν στη διδασκαλία της Εκκλησίας. Διότι κατά τους πατέρες «αδύνατον εικονίζεσθαι Θεόν» και «παραφροσύνης και

ασεβείας ανάμεστον το σχηματίζουν το Θεϊόν». Αν και φαινομενικά πολύ ειδικά θεολογικό το θέμα, άπτεται όμως στοιχειωδών ζητημάτων της ορθόδοξης πίστης, που η σωστή τους κατανόηση και εμπέδωση αποτελεί πρωταρχικό καθήκον κάθε ορθοδόξου. Είναι μάλιστα αλήθεια, ότι το θέμα αυτό απετέλεσε σημείο αντιλεγόμενο ανάμεσα σε πολλούς πιστούς και προκάλεσε έντονες συζητήσεις και διαμάχες.

Είναι δυστύχημα ότι πολλοί απλοί Χριστιανοί, αλλά και μοναχοί, ακόμη και οι ονομαζόμενοι «γνήσιοι ορθόδοξοι», έχουν τέτοια έλληψη στοιχειώδους θεολογικής κατάρτισης, που η προσκόλλησή τους σε ιδέες και παραδόσεις ανθρώπινες φτάνει τα όρια της γνωσιμαχίας και της ριζικής διαστρέβλωσης της ορθόδοξης διδασκαλίας. Με τον τρόπο αυτό συντελούν έστω και παρά τη θέλησή τους στη νόθευση της αλήθειας της πίστης και στην κατασυκοφάντησή της ενώπιον των ανθρώπων.

Μια τέτοια κατάσταση δημιουργήθηκε πριν μερικά χρόνια στην Ελλάδα, αλλά και αλλού, όταν αμφισβητήθηκε έντονα η διδασκαλία της Εκκλησίας ότι «Θεόν ανθρώποις ειδείν αδύνατον» και ότι «η φύσις της αγίας Τριάδος ως άορατος και ανείδεος, ουκ εικονίζεται». Το θέμα πήρε ιδιαίτερη έκταση στους κόλπους των λεγομένων «γνησίων ορθοδόξων», οι οποίοι έφτασαν στό σημείο με συνοδικές πράξεις και εγκυκλίους να αντιστρατευτούν στη θεολογικότερη διδασκαλία των πατέρων της Εκκλησίας και στις αποφάσεις των Συνόδων. Διακήρυξαν γραπτά και προφορικά την αίρεση του περιγραπτού της Θεότητας:

«Η Ιερά Σύνοδος», έγραψαν, «συνεδριάσασα, απεφάσισεν όπως από τούδε και στό εξής η ιερά εικών της αγίας Τριάδος, εν ή ιστορούνται ο Πατήρ, ο Υιός και το Άγιον Πνεύμα, προσκυνείται ανενδοιάστως, συμφώνως πρός τους ιερούς κανόνας και τάς ιεράς παραδόσεις. Ο μη προσκυνών ταύτην, ως αταξίαν και σκάνδαλα εμποιών θά υπόκειται εις τα κανονικά επιτίμια».(1)

Γύρω από το θέμα αυτό γράφηκαν πολυπληθή βιβλία και άρθρα, που όλα διακρίνονταν γιά την εμπάθειά τους και τη θεολογική τύφλωση των συγγραφέων τους.(2), (3) Η σύγχυση και ο σκανδαλισμός των συνειδήσεων γύρω από το θέμα αυτό ήταν και είναι μεγάλος.

Και σήμερα, η δίνη των εξελίξεων των εκκλησιαστικών πραγμάτων φέρνει πολλούς πιστούς και στην Αμερική, αντιμέτωπους με το ίδιο πρόβλημα και το ίδιο δίλημμα που πρωτοεμφανίστηκε πριν από χρόνια στην Ελλάδα: Είναι ή όχι αίρεση το κήρυγμα του περιγραπτού της Θεότητας; Ποιά είναι η ακριβής διδασκαλία της Εκκλησίας;

Η θεολογική αυτή μελέτη του κ. Γαβριήλ, γνωστού στην Αμερική γιά τα άρθρα του πάνω σε φλέγοντα θεολογικά ζητήματα, έρχεται επίκαιρα να δώσει μια απάντηση. Συγκεντρώνει, κατά το δυνατό, τη διδασκαλία των πατέρων και τις αποφάσεις των Συνόδων της Εκκλησίας. Είναι μια μελέτη αντικειμενική, αλλά και διορατική, που απαντάει στό ζήτημα ξεκινώντας από πρώτες και στοιχειώδεις αρχές, μη αφήνοντας έτσι περιθώρια γιά θεολογική αντίρρηση και διαμάχη. Αποτελεί μάλιστα παράδειγμα προβληματισμού πάνω στό κεφαλαιώδες γιά τους ορθοδόξους θέμα, που είναι η θεολογία των εικόνων. Θίγει ταυτόχρονα και πολλά άλλα θέματα, που η σημασία τους συνήθως μας διαφεύγει, αλλά που όμως συνιστούν την αρχή και τη βάση της σωτηρίας μας εν Χριστώ Ιησού.

Οι Εκδότες

ΑΠΑΓΟΡΕΥΜΕΝΕΣ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΕΙΣ

Ο Κύριος έδωσε εντολή: «Ου ποιήσεις σεαυτώ είδωλον, ουδέ παντός ομοίωμα, όσα εν τω ουρανώ άνω και όσα εν τη γή κάτω». (Εξ. κ΄: 4). Παράξενη εντολή, καθώς φαίνεται. Μοιάζει σαν να μήν αφήνει περιθώριο γιά εικόνες. Αυτός είναι ο λόγος που οι εικονοκλάστες, παίρνοντας θάρρος από τους Εβραίους και τους Μουσουλμάνους, έκαναν ακριβώς αυτή την εντολή το βασικό τους επιχείρημα εναντίον των εικόνων. Πώς λοιπόν συνέβει να θριαμβεύσει η Ορθοδοξία απέναντι στους εικονοκλάστες (726-842), αν πράγματι οι εικόνες παραβίαζαν την εντολή του Θεού; Ο Θεός έδωσε την εντολή αυτή στους Εβραίους γιατί γνώριζε πώς, μέσα στην καρδιά τους, έκλιναν στην ειδωλολατρία. Και πραγματικά, λίγο αργότερα, κατασκεύασαν το χρυσό μόσχο και άλλα είδωλα και πανηγύρισαν ακούγοντας τον Ααρών να λέει: «Ίδού οι θεοί σου, Ισραήλ». Η λέξη «σεαυτώ» σκοπό έχει να περιορίσει τους απαίδευτους Ισραηλίτες που ήταν πρόθυμοι να εγκαταλείψουν την πίστη του Ισραήλ και να πέσουν στην ειδωλολατρία.

Αυτό που απαγόρευσε ο Θεός, δεν ήταν οι εικόνες, μα η ειδωλολατρία. Ο Ίδιος μάλιστα καθοδήγησε το Μωϋσή να κατασκευάσει πολλές εικόνες αγγέλων γιά τη σκηνή: «Και ποιήσεις δύο Χερουβίμ χρυσοτορευτά και επιθήσεις εξ αμφοτέρων των κλιτών του ιλαστηρίου... και την σκηνήν ποιήσεις δέκα αυλαίας... Χερουβίμ εργασία υφάντου ποιήσεις αυτάς» (Εξ. κε΄: 17, κοτ΄: 1) «Βρίσκονταν μπροστά σε όλους τους ανθρώπους που προσέβλεπαν σ΄ αυτά κι έδιναν δόξα και λατρεία στό Θεό». (Άγ. Ιωάννης ο Δαμασκηνός). Αργότερα, στό Ναό του Σολομώντος, «πάντας τους τοίχους του οίκου κύκλω εγκολαπτά έγγραψε γραφίδι Χερουβίμ, και φοίνικες τω εσωτέρω και τω εξωτέρω». (Γ΄ Βασ. στ΄: 29).

Οι εντολές του Θεού δεν αντιφάσκουν. Κάθε άλλο μάλιστα, όπως φαίνεται αν κατανοήσουμε τη Γραφή στό σύνολό της. Είναι φανερό ότι το θέλημα του Θεού ήταν να χρησιμοποιούν οι Εβραίοι εικόνες, αλλά το σωστό είδος εικόνων, και μόνο γιά τη λατρεία στον Οίκο Του. Ο νόμος ήταν «παιδαγωγός και σκιά των μελλόντων αγαθών» (Εβρ. ι΄: 1). Ο Θεός παιδαγωγούσε τους Εβραίους ώστε να τους ανεβάσει σε ψηλότερο επίπεδο λατρείας και προσκύνησης εν Πνεύματι. Τους έδωσε το Νόμο, τις εικόνες των αγγέλων, τη Σκηνή, και κατόπι το Ναό. Αλλά αυτά δεν μπορούσαν παρά εν μέρει να οδηγήσουν τους Ισραηλίτες στό δρόμο της αληθινής, εν πνεύματι λατρείας, γιατί ήταν μόνο σκιές και προεικονίσεις και «εικόνες εικόνων», καθώς έλεγε ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός. Πέρα από αυτό, οι Εβραίοι έπρεπε να περιμένουν τον ερχομό «των μελλόντων αγαθών» που τους υποσχέθηκε ο Κύριος.

Ο Μωϋσής προειδοποιεί: «Φυλάξεσθε σφόδρα τάς ψυχάς υμών, ότι ούκ είδετε ομοίωμα εν τη ημέρα, ή ελάλησε Κύριος πρός υμάς εν Χωρήβ εν τω όρει εκ μέσου του πυρός. Μη ανομήσητε και ποιήσετε υμίν εαυτοίς γλυπτόν ομοίωμα αρσενικού ή θηλυκού, ομοίωμα παντός κτήνους των όντων επί της γής, ομοίωμα παντός ορνέου πτερωτού, ό πέταται υπό τον ουρανόν...» (Δευτ. δ΄: 15-17). Με άλλα λόγια, είναι αδύνατο να αντικρύσουμε τον Αόρατο με τα σωματικά μάτια: «Ου μη ίδη άνθρωπος το πρόσωπόν μου και ζήσηται». (Εξ. λγ΄: 20). Τα Χερουβίμ ήταν οι μόνες εικόνες που έδωσε ο Θεός στους Εβραίους. Δεν υπήρχαν άλλες, αφού ο Λόγος δεν είχε λάβει ακόμη «μορφήν δούλου, εν ομοιώματι ανθρώπων». (Φιλιπ. β΄: 7). Δεν υπήρχε ακόμη η λύτρωση, ο Άδης δεν είχε σκυλευθεί, και ο Λόγος δεν μπορούσε να εικονιστεί.

Αλλά οι χρυσές και υφαντές εικόνες των αγγέλων συμβόλιζαν όλες τις άλλες εικόνες. Ο Ναός και οι προσφερόμενες θυσίες ήταν τύπος, προεικόνιση του σώματος του Χριστού που έγινε θυσία για όλους. Σ' αυτό αναφερόταν ο Χριστός όταν είπε στους Εβραίους: «Λύσατε τον ναόν τούτον, και εν τρισίν ημέραις εγερώ αυτόν». (Ιω. β΄: 19) Ο Χριστός ήταν το «τέλος του Νόμου» (Ρωμ. ι΄: 4). Η Σκηνή ήταν σύμβολο του ουράνιου θυσιαστηρίου, προτυπώνοντας τον ερχομό του Χριστού που είναι «αρχιερέυς των μελλόντων αγαθών, διά της μείζονος και τελειότερας σκηνής». (Εβρ. η΄: 11) Ο Ναός οδηγούσε στην Εκκλησία και στην Εκκλησία υπάρχει το πλήρωμα της αλήθειας, γιατί «ελθούσης της πίστεως ουκέτι υπό παιδαγωγόν εσμέν» (Γαλ. γ΄: 25), κι έχουμε «λάβει από το Θεό την ικανότητα να διακρίνουμε τι μπορούμε να απεικονίσουμε και τι είναι απερίγραπτο». (Αγ. Ιωάννης ο Δαμασκηνός) (4) Η διάκριση αυτή δίνεται από τη χάρη του Θεού στην Εκκλησία με την κατοίκηση του Αγίου Πνεύματος. Μα δεν έχουμε περισσότερη ελευθερία από τους Εβραίους να κατασκευάζουμε εικόνες που είναι απαγορευμένες και ξένες στο πνεύμα της Εκκλησίας ή αντίθετες στα δόγματά της. Ο κίνδυνος της ειδωλολατρίας παραμονεύει πάντα.

Οι εικόνες πρέπει να είναι σύμφωνες με τη Θεολογία των εικόνων

Η νίκη της Ορθοδοξίας εναντίον των εικονοκλαστών δεν έγινε παραβλέποντας τα διδάγματα της Αγίας Γραφής, αλλά κατανοώντας τα με το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος που κατοικεί στην Εκκλησία. Οι εικονοκλάστες διάβαζαν απλώς τις Γραφές και κολλούσαν στο γράμμα των Γραφών, σαν τους Φαρισαίους.

Η Ορθοδοξία θριάμβευσε επειδή το περιεχόμενο και η σύνθεση των εικόνων βρίσκονταν σε συμφωνία με τη θεολογία της Εκκλησίας και τις αλήθειες της πίστης. Χωρίς αυτή τη συμφωνία, οι ορθόδοξοι δε θά μπορούσαν να υπερασπιστούν τις εικόνες. Αυτό είναι κάτι σημαντικό, που συχνά το παραβλέπουμε. Με άλλα λόγια, τόσο οι εικόνες όσο και η θεολογία η σχετική με τις εικόνες είναι δύο διαστάσεις της ίδιας πραγματικότητας. Δεν είναι δυνατό να ομολογούμε το ένα χωρίς το άλλο. Η Ορθοδοξία είναι αλήθεια, όχι σοφιστεία. Είναι αδύνατο για την αλήθεια να υπερασπίζεται το ψεύδος, ακόμη κι αν η ανθρώπινη λογική μπορεί. Τα έξυπνα επιχειρήματα από μόνα τους δε θά μπορούσαν να ανατρέψουν την κατηγορία της ειδωλολατρίας αν οι εικόνες και η θεολογία μας δε βρίσκονταν σε συμφωνία. Αλλά σήμερα συναντάμε ευρεία αποδοχή εικόνων που ανατρέπουν την Ορθοδοξία. Και μια ομολογία χωρίς συμφωνία πίστης και πράξης, αργά ή γρήγορα, θά χάσει το πρώτο και κατόπι και το δεύτερο.

Οι εικόνες του Θεού Πατρός είναι άρνηση της Αγίας Γραφής και της διδασκαλίας της Εκκλησίας

Η Αγία Γραφή δεν έχει αλλάξει. Απαγορεύει τις εικόνες της άορατης Θεότητας: «οὐκ εἶδετε ομοίωμα ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἢ ἐλάλησε Κύριος πρὸς υμᾶς ἐκ μέσου του πυρός» (Δευτ. δ΄: 15-17). «Γένος οὐν υπάρχοντες του Θεού οὐκ οφείλομεν νομίζειν χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, το θεῖον εἶναι ὅμοιον» (Πράξεις ιζ΄: 29) «Τίνι ὠμοιώσατε Κύριον καὶ τίνι ὠμοιώματι ὠμοιώσατε αὐτόν;» (Ησαΐα μ΄: 18). Η ενσάρκωση του Λόγου μας δίνει τη δυνατότητα να απεικονίσουμε μόνο τον Υιό, και αυτόν μόνο κατά την

ανθρώπινη φύση. Έτσι οφείλουμε να τηρούμε με ακρίβεια την εντολή να μην κατασκευάσουμε «ομοίωμα αρσενικού... ή ορνέου πτερωτού» ως εικόνες της άορατης Θεότητας. «Ουχ ότι τον Πατέρα τις εώρακεν». (Ιω. στ΄: 46). «Τις εώρακεν αυτόν και εκδηγήσεται; (Σοφία Σειράχ μγ΄: 31). «Όν είδεν ουδείς ανθρώπων ουδέ ιδείν δύναται». (Τιμ. Α΄, στ΄: 16). «Θεόν ουδείς εώρακε πόποτε». (Ιω. α΄: 18). Τα ομοιώματα του Πατρός και του Αγίου Πνεύματος, είναι απαγορευμένες απεικονίσεις.

Αυτές οι απεικονίσεις συναντώνται στην ονομαζόμενη εικόνα της Αγίας Τριάδος που σήμερα βρίσκεται παντού. Παριστάνει το Θεό Πατέρα σαν γέρο με λευκά μαλλιά και γένια, τον Ιησού, τον Υιό του Θεού καθισμένο δίπλα του, και το Άγιο Πνεύμα, με μορφή περιστεριού να ίπταται ανάμεσά τους. Συχνά βλέπει κανείς σ΄ αυτήν την εικόνα το Μασονικό τρίγωνο γύρω από την κεφαλή του Πατρός. Αν αυτή η εικόνα υπήρχε κατά τον όγδοο και ένατο αιώνα, θά είχε δώσει μεγάλη ώθηση στα επιχειρήματα των εικονοκλαστών, διότι απεικονίζοντας τον Πατέρα σαν άνθρωπο, αρνείται τη θεολογία που κατατρόπωσε τους εικονοκλάστες.

Γιατί η περιστέρα δεν επιτρέπεται ως εικόνα του Αγίου Πνεύματος

Η περιστέρα ως σύμβολο του Αγίου Πνεύματος είναι κάτι αρκετά παλιό και χρησιμοποιήθηκε με φειδώ στην εκκλησιαστική διακοσμητική. Μα στην εικόνα της Αγίας Τριάδος, οι τρεις μορφές δε χρησιμοποιούνται σαν σύμβολα αλλά σαν ομοιώσεις. Σύμφωνα με το Ευαγγέλιο, το Άγιον Πνεύμα εμφανίστηκε κατά τη Βάπτιση του Κυρίου «εν είδει περιστεράς» ή «ωσει περιστέρα», αλλά δεν έγινε περιστέρι. Η μόνη επιτρεπτή εικόνα όπου παριστάνεται η περιστέρα είναι η Βάπτιση του Χριστού (Θεοφάνεια), επειδή αυτή είναι η μόνη γνωστή περίπτωση εμφάνισης της μορφής του περιστεριού. Άλλο παράδειγμα μοναδικής εμφάνισης με παράξενο σχήμα ήταν η κάθοδος του Αγίου Πνεύματος κατά την Πεντηκοστή, όταν «διεμεριζόμενοι γλώσσαι ωσει πυρός» ήρθαν και στάθηκαν πάνω στα κεφάλια των Αποστόλων. (Πράξεις β΄: 3). Υπήρξαν επίσης και άλλες μορφές και εμφανίσεις.

Η Παράδοση δεν επιτρέπει την απεικόνιση του Αγίου Πνεύματος σαν περιστέρα ή πύρινες γλώσσες σε εικόνες άλλες από αυτές των Θεοφανείων και της Πεντηκοστής, γιά δύο λόγους: Πρώτο, γιά να διατηρήσει την ιστορική ακρίβεια^ και δεύτερο, γιά να εμποδίσει την ιδέα ότι το Άγιον Πνεύμα μπορεί να ζωγραφίζεται σαν περιστέρι ή σαν πύρινες γλώσσες χωρίς περιορισμό. Οι εικονογράφοι οφείλουν να μένουν στην ακρίβεια όταν απεικονίζουν γεγονότα που περιγράφονται στην Αγία Γραφή, στην ιστορία της Εκκλησίας, στους βίους των αγίων ή αλλού. Αυτοί είναι δύο από τους λόγους γιά τους οποίους τίποτε δεν επιτρέπεται «καλλιτεχνική αδεία» στις εικόνες. Από την άλλη μεριά, η Δύση παραβλέποντας την Αγία Γραφή, τοποθέτησε το περιστέρι σε πολλές θρησκευτικές απεικονίσεις, όπως του Ευαγγελισμού. Παράδειγμα, η ζωγραφιά του Φλαμανδού ζωγράφου Gerard Davis (δέκατος πέμπτος αιώνας), καθώς και πίνακες πάνω στό ίδιο θέμα από τους Petrus Christi (δέκατος πέμπτος αιώνας) και Hans Memling (δέκατος έκτος αιώνας). Άλλο παράδειγμα είναι η «Γέννηση» (δέκατος πέμπτος αιώνας) του Lorenzo Monaco. Η Αγία Γραφή όμως δεν αναφέρει εμφανίσεις με μορφή περιστεράς στη Γέννηση ή στον Ευαγγελισμό.

«Η της εικόνας τιμή επί το πρωτότυπον διαβαίνει»

Αυτή ήταν η περίφημη απάντηση των ορθοδόξων ενάντια στην κατηγορία για ειδωλολατρία. Δεν ήταν το μόνο τους επιχείρημα φυσικά, γιατί εξάλλου και οι κατηγορίες εναντίον τους ήταν πολλές, αλλά ήταν το πιο σπουδαίο: Δεν προσκυνούμε και δε λατρεύουμε το ξύλο, την μπογιά, τις πέτρες, το χρυσό, το ασήμι¹ αλλά κατά τα λόγια του Αγίου Βασιλείου του Μεγάλου, «η απόδοση τιμής στην εικόνα, μεταφέρεται στο πρωτότυπό της». (5)

Αυτό το επιχείρημα θίγει δύο ζητήματα. Πρώτο, τους βαθμούς της λατρείας (απόλυτη λατρεία, σχετική λατρεία, τιμή, σεβασμός, προσκύνηση, κλπ). Και δεύτερο θέμα, αυτό που αφορά εμάς εδώ - τα ουσιώδη στοιχεία των εικόνων καθ' αυτών - τις εικονίσεις και τα πρωτότυπά τους.

Ας μιλήσουμε λίγο για την έννοια του πρωτοτύπου. Είναι το κλειδί για την κατανόηση της ορθόδοξης αντίληψης για τις εικόνες.

Πρωτότυπο, είναι το πρόσωπο ή το αντικείμενο που παριστάνεται στην εικόνα, όπως ο Χριστός, η Θεοτόκος, ένας άγιος. Η απεικόνιση πρέπει να βρίσκεται σε συμφωνία με το πρωτότυπο: «Η εικόνα είναι ομοίωμα που χαρακτηρίζει σε όλα το πρωτότυπό της». (Αγ. Ιω. Δαμασκηνός) (6) Το πρωτότυπο και η απεικόνιση, το αρχικό πρόσωπο και το αντίγραφο του, συνδέονται στενά και μπορούμε να πούμε ότι έχουν κοινή ταυτότητα. Ο Άγιος Θεόδωρος ο Στουδίτης λέει ότι αυτό ήταν στό βάθος το νόημα της εντολής του Θεού στον Μωϋσή, «...ποιήσεις δύο Χερουβίμ...». «Βλέπετε πώς το αντίγραφο καλείται με το ίδιο όνομα όπως και το πρωτότυπο». (7)

Ο Άγιος Αθανάσιος τονίζει κι αυτός την κοινή ταυτότητα της απεικόνισης με το πρωτότυπο: «Η εικόνα θά μπορούσε να πεί: «Εγώ και το (πρωτότυπο) είμαστε ένα πράγμα. Γιατί εγώ βρίσκομαι σ' αυτό κι αυτό σε μένα. Και ό,τι βλέπεις σ' αυτό, βλέπεις και σε μένα». Άρα λοιπόν, όποιος προσκυνεί την εικόνα, προσκυνεί το πρωτότυπο που βρίσκεται σ' αυτή, γιατί η εικόνα είναι η μορφή και το ομοίωμά του». (8) Ο Άγιος Θεόδωρος προσθέτει: «Με τον ίδιο τρόπο, πρέπει να πούμε πώς η εικόνα του Χριστού ονομάζεται και η ίδια «Χριστός», και δεν υπάρχουν δύο Χριστοί». (9) «Όταν προσκυνείται ο Χριστός, προσκυνείται και η εικόνα Του¹ και όταν προσκυνείται η εικόνα Του προσκυνείται και ο Ίδιος». (10)

Έχοντας αυτή την αντίληψη για τις εικόνες, ότι είναι η μορφή και το ομοίωμα του πρωτοτύπου, είναι αδύνατο να δεχτεί κανείς την απεικόνιση του Θεού Πατρός σαν γέρου ανθρώπου. Που βρίσκεται η ταυτότητα της μορφής και του χαρακτήρα ανάμεσα στον άνθρωπο που φαίνεται σε προχωρημένα γεράματα και στον Πατέρα που είναι άχρονος, άρατος, άυλος, άμορφος και απεριγράφτος; Έχουν κοινή μορφή και ομοίωση; Είναι δυνατό, ό,τι φαίνεται στην εικόνα να υπάρχει και σ' Αυτόν να υπάρχει και στην εικόνα;

Ας φανταστούμε τώρα ότι στον ένατο αιώνα κάποια εικόνα παρίστανε ένα ιερό πρόσωπο με έναν τρόπο ή κάποια μορφή που δεν ανταποκρίνονταν στην επίγεια ή ουράνια πραγματικότητα του προσώπου αυτού. Δηλαδή, η εικόνα δεν αντιστοιχούσε στο πρωτότυπο του οποίου έφερε το όνομα, ούτε και σε κάποιο άλλο πραγματικό πρωτότυπο. Έτσι οι Χριστιανοί θά προσκυνούσαν μια ψεύτικη απεικόνιση. Στην περίπτωση αυτή, η κατηγορία για ειδωλολατρία θά ήταν ακλόνητη. Και η Ορθοδοξία κάθε άλλο παρά ορθόδοξη θά ήταν.

Εικονίσεις χωρίς υπαρκτά πρωτότυπα είναι είδωλα και όχι εικόνες

Στην πραγματικότητα, δεν υπήρχαν τέτοιες εικόνες στον καιρό της Εικονομαχίας. Αλλά ο κανόνας αυτός αποτελεί ένα πρακτικό κριτήριο βασισμένο στην έννοια του πρωτοτύπου. Και μάλιστα ένα κριτήριο που το χρησιμοποιούσαν πολύ οι χριστιανοί προκειμένου να κάνουν τη διάκριση ανάμεσα στις εικόνες και στα είδωλα: τα ομοιώματα των ειδωλολατρικών θεών ήταν είδωλα επειδή ήταν φανταστικά και ψεύτικα. Ήταν εικόνες χωρίς πρωτότυπα. Κάποιος άγιος συζητώντας το θέμα αυτό μ' έναν ειδωλολάτρη, του είπε: «Εμείς κατασκευάζουμε εικόνες ανθρώπων που υπήρξαν και είχαν σώματα. Δεν κάνουμε τίποτε το άτοπο απεικονίζοντάς τους όπως ήταν στη ζωή. Δεν επινοούμε τίποτε, όπως κάνετε εσείς». (Ιωάννου, Επισκόπου Θεσσαλονίκης, έβδομος αιώνας) (11) Τα λόγια του συμπυκνώνουν το χριστιανικό κριτήριο για τη διάκριση ανάμεσα σε είδωλα και εικόνες. Αυτά τα αρχαία μέτρα μας βοηθούν να καταλάβουμε πώς εικόνες χωρίς πραγματικά πρωτότυπα δεν είναι εικόνες, αλλά είδωλα. Ο Άγιος Θεόδωρος ο Στουδίτης, πολύ πριν από μας, έθεσε το ζήτημα ως εξής: «Ο κίνδυνος της ειδωλολατρίας προέρχεται και από τα είδωλα αλλά και από τις εικόνες» (12).

Με το ίδιο κριτήριο, εικονογραφήσεις του Θεού Πατρός με τη μορφή γέρου ανθρώπου και του Αγίου Πνεύματος με μορφή περιστεριού, δεν έχουν πρωτότυπα. Δεν αντιστοιχούν σε τίποτε. Η μόνη ενσάρκωση που έγινε ήταν του Χριστού. Πώς πήρε το Άγιον Πνεύμα τη φύση ενός πουλιού; Τολμά κανείς να συλλογιστεί ποιά ήταν η φύση της μητέρας του περιστεριού; Που βρίσκεται σήμερα το περιστέρι; Πότε γεννήθηκε ο Πατήρ σαν άνθρωπος; Ποιά ήταν η μητέρα Του; Με ποιο τρόπο έγινε η σύλληψή Του; Είχε για μητέρα μια θνητή; Βλέπτετε πώς ο ανθρωπομορφισμός οδηγεί στον παγανισμό και στους μύθους; Η εικόνα του Πατρός είναι εξ' ολοκλήρου φανταστική και ψεύτικη. Και αφού η προσκύνηση μεταφέρεται στο πρωτότυπο, τι συμβαίνει όταν δεν υπάρχει πρωτότυπο; Παραμένει η προσκύνηση στο ξύλο και στη μπογιά; Αυτό δεν είναι καθόλου κενό ερώτημα.

Άραγε, δέχεται ο Θεός μια τέτοια προσκύνηση, παρ' όλη την κραυγαλέα ανυπακοή της συγκεκριμένης Του εντολής, και παρ' όλη την άρνηση της διδασκαλίας Του ότι «τον Πατέρα ουδείς εώρακεν» και την απαγόρευση της Εκκλησίας για τέτοιες εικόνες; Ξέρουμε ότι ο Θεός «ελέησει όν αν ελεεί». Μπορεί δικαίως να πιστεύει κανείς ότι ο Θεός ακούει τις προσευχές και δέχεται την προσκύνηση από ανθρώπους που πλησιάζουν την εικόνα με πίστη, αλλά και άγνοια των πολλών απαγορεύσεων εναντίον της. Τι να πεί όμως κανείς για όλους τους ενεργούς υποστηρικτές της εικόνας της Αγίας Τριάδος, που ενώ ξέρουν καλά όλες τις καταδίκες εναντίον της, επιμένουν στο λάθος τους και φτάνουν στο σημείο να κηρύττουν και να διδάσκουν υπερασπιζόμενοι μια εικόνα που είναι αντίθετη στην παράδοση της Εκκλησίας; Πώς τολμούν να βγάζουν ψεύτη το Θεό που είπε «Ου μη ίδη άνθρωπος το πρόσωπόν μου και ζήσηται;» Σε τι διαφέρουν από τον Άρειο και το Νεστόριο που κι αυτοί επέμεναν στα λάθη τους;

Εξ' ορισμού, εικόνες του Πατρός και του Αγίου Πνεύματος με υλική μορφή χωρίς να υπάρχει το πρωτότυπο κάποιας αληθινής σωματικής φύσης, γίνονται είδωλα και η προσκύνησή τους ειδωλολατρία. Μια οπτασία, όπως αυτή της περιστεράς κατά τη Βάπτιση, δεν μπορεί να είναι υλικό πρωτότυπο.

Η δικαίωση των εικόνων είναι θεμελιωμένη στην αληθινή υλικότητα και τη σωματική ύπαρξη των φυσικών τους πρωτοτύπων, καταρχήν του Χριστού και δεύτερο των αγίων. Η υλική απεικόνιση του Χριστού γίνεται δυνατή εξ' αιτίας της αληθινής Του ανθρωπότητας με σάρκα και αίμα, διότι η απεικόνισή Του

αποδεικνύει την ενανθρώπιση, και η ενανθρώπισή Του έδειξε την εικόνα του προσώπου του. «Το ένα βρίσκεται στό άλλο, με εξαίρεση την διαφορά της ουσίας». (Αγ. Διονύσιος Αρρεοπαγίτης) (13) Η Έβδομη Οικουμενική Σύνοδος (787) επιβεβαίωσε αυτή την αντίληψη με τις αποφάσεις της: «Και συνελόντες φαμέν^Α απάσας τάς εκκλησιαστικάς εγγράφ ς ή αγράφως τεθεσπισμένας ημίν παραδόσεις ακαινοτομήτως φυλάττομεν^Α ών μία εστί και η της εικονικής αναζωγραφήσεως εκτύπωσις, ως τη ιστορί^Αα του ευαγγελικού κηρύγματος συνάδουσα, πρός πίστωσιν της αληθινής και ου κατά φαντασίαν του Θεού λόγου ενανθρωπήσεως... τα γάρ αλλήλων δηλωτικά αναμφιβόλως και τάς αλλήλων έχουσιν εμφάσεις». (Όρος πίστεως Ζ΄ Οικ. Συνόδου).

Άρα λοιπόν, οι εικόνες είναι ομοιώσεις φυσικών μονάχα πραγμάτων και προσώπων. «Κατάλληλα γιά απεικόνιση, είναι τα φυσικά πράγματα που έχουν σχήμα και τα σώματα που είναι περιγραπτά κι έχουν τα φυσικά χρώματα». (Αγ. Ιω. Δαμασκηνός) (14) Αυτή η βασική προϋπόθεση αναφέρεται σε όλες τις εικόνες, είτε των αγίων είτε του ίδιου του Θεού. Και δεν υπάρχει παρά ένας Κύριος που πήρε φύση περιγραπτή και μένει πάντα ενωμένος με τη φύση αυτή, ο Χριστός ο Θεάνθρωπος.

Οι Πατέρες της Εκκλησίας καταδίκασαν τις εικονίσεις της Αγίας Τριάδος

Ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός λέει ότι μόνο πρόσωπα που είχαν σώματα μπορούν να ζωγραφίζονται σε εικόνες. Γι' αυτόν, και μόνον η σκέψη να κάνει κανείς τον αόρατο Θεό ορατό, είναι απεχθής και ισοδυναμεί με τρέλα: «Όταν ο Αόρατος παίρνει δούλου μορφή... και αποκτά σώμα και σάρκα, τότε μπορείς να ζωγραφίσεις την εικόνα Του» (15) «Αν προσπαθούσαμε να κατασκευάσουμε εικόνα του αοράτου Θεού, θά ήταν πράγματι αμαρτία. Αν κάποιος τολμήσει να φτιάξει εικόνα της άυλης, ασώματης, αόρατης, και ασχημάτιστης Θεότητας (δηλ. της Αγίας Τριάδος), την απορρίπτουμε σαν ψευδή και νόθα». (16) «Ποιος μπορεί να κατασκευάσει ομοίωμα του αοράτου, ασωμάτου, απεριγράπτου και ασχημάτιστου Θεού; Είναι ακραία παραφροσύνη και ασέβεια να δίνει κανείς σχήμα στό Θείο». (17)

Τα έργα του Αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού (πέθανε το 749) ήταν μια επίκαιρη και οργανωμένη έκθεση της παραδοσιακής διδασκαλίας της Εκκλησίας σχετικά με τις εικόνες. Γι' αυτό η Έβδομη Οικουμενική Σύνοδος αναφέρει τα γραπτά του. Όλοι οι μετέπειτα πατέρες βρίσκονται σε συμφωνία μαζί του, όπως κι αυτός ήταν σε συμφωνία με τους πρίν απ' αυτόν πατέρες.

Δεν είναι δυνατό να παραθέσουμε τα λόγια όλων των πατέρων που μίλησαν ενάντια στις εικόνες της αόρατης Θεότητας. Θά παραθέσουμε μόνο τους δύο κύριους υπερασπιστές των εικόνων πρός το τέλος της εποχής της εικονομαχίας: «Κατασκευάζουμε τις εικόνες Του, όχι ως Θεό Λόγο, αλίμονο αν το κάναμε, αφού είναι αόρατος και απλησίαστος και ασχημάτιστος και θά ήταν μια πράξη ακρότατης παραφροσύνης, αλλά σαν άνθρωπο, όπως εμφανίστηκε από κάθε άποψη». (Αγ. Νικηφόρος ο Ομολογητής) (18) «Η Αγία Τριάς μόνο δε ζωγραφίζεται σε εικόνα, γιατί δεν είναι δημιούργημα, αλλά ο ακατασκεύαστος Θεός». (Αγ. Θεόδωρος ο Στουδίτης) (19).

Η Έβδομη Οικουμενική Σύνοδος παρεμποδίζει τις απεικονίσεις της Αγίας Τριάδος

Σε κάθε περίπτωση, οι Σύνοδοι της Εκκλησίας έχουν στα μάτια των ορθοδόξων όλο το απαιτούμενο κύρος σε θεολογικά ζητήματα. Η Έβδομη Οικουμενική Σύνοδος στερέωσε και προφύλαξε τις εικόνες όχι μονάχα αναθεματίζοντας την εικονομαχία, αλλά επίσης και καταδικάζοντας την ιδέα της σχηματοποίησης της αόρατης και άυλης Τριάδος: «Η φύσις της Αγίας Τριάδος ως ανείδεος και αόρατος, ουκ εικονίζεται... Αόρατος και απερίγραπτος η θεία φύσις και ασχημάτιστος...» (Πράξεις Εβδόμης Οικ. Συνόδου) Και αλλού, τα πρακτικά της Συνόδου αναφέρουν: «Οι Χριστιανοί διδάχτηκαν να εικονίζουν το Χριστό κατά την ορατή Του φύση, και όχι κατά την αόρατη. Γιατί αυτή είναι απερίγραπτη και γνωρίζουμε από το Ευαγγέλιο ότι ποτέ κανείς άνθρωπος δεν είδε το Θεό».

Αφού απαγόρευσε τις εικόνες της Αγίας Τριάδος, η Έβδομη Οικουμενική Σύνοδος καθόρισε και ποιές εικόνες μπορούν να ζωγραφίζονται και να προσκυνούνται:

«Τούτων ούτως εχόντων, την βασιλικήν ὡσπερ ερχόμενοι τρίβον, επακολουθούντες τη θεηγόρω διδασκαλίᾳ των αγίων Πατέρων ημών και τη παραδόσει της Καθολικής Εκκλησίας... ορίζομεν σύν ακριβεΐᾳ πάση και εμμελείᾳ, παραπλησίως τῷ τύπῳ του τιμίου και ζωοποιού σταυρού ανατίθεσθαι τὰς σεπτὰς και αγίας εικόνας, τὰς εκ χρωμάτων και ψηφίδος και ετέρας ὕλης επιτηδείως εχούσης, εν ταῖς αγίαις του Θεοῦ εκκλησίαις, εν ιεροῖς σκεύεσι και εσθήσι, τοίχοις τε και σανίσιν, οἰκοῖς τε και οδοῖς[^] της τε του Κυρίου και Θεοῦ και Σωτήρος ημών Ἰησοῦ Χριστοῦ εικόνας, και της αχράντου Δεσποίνης ημών της αγίας Θεοτόκου, τιμίων τε αγγέλων, και πάντων αγίων και οσίων ανδρών». (Όρος πίστεως Εβδόμης Οικ. Συνόδου).

Όπως είναι γνωστό, εικόνες των αγγέλων κατασκευάστηκαν μετά από ειδική εντολή του Θεού στό Μωϋσή. Αλλά θά μπορούσε κανείς δικαιολογημένα να αναρωτηθεί: γιατί αυτά τα άυλα και ασώματα και αόρατα όντα μπορούν να ζωγραφίζονται σε εικόνες αφού δεν έχουν ορατή μορφή; Οι πατέρες της Εβδόμης Οικουμενικής Συνόδου έγραψαν: «Διότι φανερώθηκαν με ανθρώπινη μορφή σ' αυτούς που λογαριάστηκαν άξιοι». Εκτός απ' αυτό, πρέπει να καταλάβουμε, ότι όροι όπως άυλος, ασώματος, πνεύμα κλπ. αληθεύουν απόλυτα μόνο για το Θεό. Όταν αναφερόμαστε σε δημιουργήματα αυτοί οι όροι είναι σχετικοί και όχι απόλυτοι, αφού όλα τα δημιουργήματα, ορατά και αόρατα, είναι φτιαγμένα από κάτι. Μόνον ο Θεός είναι πραγματικό πνεύμα, απόλυτα άυλος και πραγματικά ασώματος. Οι άγγελοι είναι ασώματοι μόνο με τη σχετική έννοια, σε σύγκριση δηλαδή με μας τους ανθρώπους και με την υπόλοιπη δημιουργία. Στην Έκδοση της Ορθοδόξου Πίστεως (Βιβλίο Δ', Κεφ. γ'), ο Άγ. Ιωάννης ο Δαμασκηνός λέει: «Οι άγγελοι είναι παχείς και υλικοί» σε σύγκριση με το Θεό, «γιατί στην πραγματικότητα μόνο η Θεότης είναι άυλη και ασώματη». (20)

Η Πανορθόδοξος Σύνοδος του 1666 - 7 (Μόσχα) καταδίκασε τις εικόνες της Αγίας Τριάδος και όρισε στό εξής να μη ζωγραφίζονται

Από το δέκατο και ενδέκατο κιόλας αιώνα, τόσο στη Δύση όσο και στην Ανατολή, μερικά σχέδια και μινιατούρες σε χειρόγραφα άρχισαν να παριστάνουν το Θεό Πατέρα και την Αγία Τριάδα.

Στην Ανατολή, για παράδειγμα, εικόνες του Θεού Πατρός εμφανίζονται σε ελληνικά ευαγγελιστάρια: Κώδικας 587, φύλλο 3b, 34b (1059). Κώδικας 740, φύλλο 3v, ενδέκατος αιώνας, Μοναστήρι Διονυσίου, Άγιον Όρος. Ομιλίες του

Αγίου Ιωάννου της Κλίμακος, στη βιβλιοθήκη του Βατικανού (MS. gr. 394, φύλλο 7). Στο χειρόγραφο αυτό φαίνεται ο Θεός Πατήρ καθισμένος, με το Χριστό καθισμένο στην αγκαλιά του και το Άγιο Πνεύμα σαν Περιστερί στην αγκαλιά του Χριστού. Υπάρχουν κάποιες διαφωνίες εδώ όσον αφορά το περιστερί. Μερικοί ειδικοί λένε, ότι αυτό που φαίνεται σαν περιστερί δεν είναι παρά ένα σημάδι καταστροφής σ' εκείνο το σημείο της εικόνας. Οι ιστορικοί της τέχνης λένε ότι πρώτο το Βυζάντιο επηρέασε τους Δυτικούς ώστε να ζωγραφίσουν εικόνες του Πατρός και της Αγίας Τριάδος. Ορισμένοι αντικρούουν λέγοντας ότι τα «βυζαντινά» πρότυπα της Δύσης δεν ήταν παρά δυτικής προέλευσης «βυζαντινοποιημένες» εικόνες από τη Γαλλία και την Ιταλία. Πάντως οι εικόνες που αναφέρθηκαν στα παραπάνω χειρόγραφα, είναι πραγματικά Βυζαντινής προέλευσης. Οπωσδήποτε όμως, η συνηθισμένη απεικόνιση της Αγίας Τριάδος που χρησιμοποιείται σήμερα προέρχεται από τη Δύση.

Στη Δύση επίσης, σε πολλά χειρόγραφα συναντούμε παρόμοιες μινιατούρες. Οι μινιατούρες οδήγησαν σε μεγαλύτερες παραστάσεις με το Θεό Πατέρα, γιά παράδειγμα η «Δημιουργία» του Μικελλαντζελο στην Καπέλλα Σιξτίνα. Επίσης με την Αγία Τριάδα, όπως «Η στέψη της Παρθένου» του Καρράκι (δέκατος έκτος αιώνας) κ.ά.

Γύρω στον δέκατο έκτο αιώνα, η απεικόνιση της Αγίας Τριάδος (ο γέρος Πατήρ, ο Ιησούς Χριστός και το περιστερί) διείσδυσε στην ορθόδοξη Ανατολή.

Το 1666, η Πανορθόδοξος Σύνοδος που έγινε στη Μόσχα καταδίκασε και απαγόρευσε ειδικά τις εικόνες της Αγίας Τριάδος, τις απεικονίσεις του Θεού Πατρός με κάθε μορφή, όπως επίσης και εικονίσεις του περιστεριού σε εικόνες άλλες από αυτές των Θεοφανείων. Στη Σύνοδο αυτή παραβρέθηκαν περισσότεροι Πατριάρχες απ' ότι στην Τρίτη, στην Τέταρτη, στην Έκτη και στην Έβδομη Οικουμενική Σύνοδο. Οι κυριότερες αποφάσεις είναι οι εξής:

Περί ζωγράφων και εικόνων

Απόφασις ΝΑ΄

Κωλύομεν τὰς αχαμνάς και αμαθείς ζωγραφίας ανεπισημόνων και ματαιοφρόνων ανδρών, και θέλομεν ότι από του νύν κάποιιοι οπου εσυνήθισαν απ' εαυτών να ζωγραφίζουν αγίας εικόνας, χωρίς καμμίαν μαρτυρίαν και αληθινήν παράδοσιν, π.χ. τον Κύριον Σαβαώθ εις πολυποίκιλα και διάφορα είδη, και ποιιάς άλλας συνθέσεις παραξένους, και άλλα τοιαύτα αποπήματα απρεπή, εμποδίζομεν. Ορίζομεν δε από του νύν την εικόνα του Κυρίου Σαβαώθ πλέον μη ζωγραφίζεσθαι ούτε εικονίζεσθαι, διότι τον Κύριον Σαβαώθ (ήγουν τον Πατέρα) ουδείς είδε ποτέ φανέντα εν σαρκί, αλλά τον Χριστόν μόνον χρωματίζομεν, καθώς εφάνη μετά σαρκός επί γής, και ουχί κατά την Θεότητα, ως ότι εστί και απερίγραπτος ομού και ασχημάτιστος η Θεότης αύτη^ ομοίως και την Παναγίαν Θεοτόκον και τους λοιπούς αγίους και φίλους του Θεού ζωγραφίζεσθαι κατά την σάρκα και το είδος της σαρκός αυτών θέλομεν, κατά τον όρον της αγίας Εβδόμης Οικουμενικής Συνόδου.

Απόφασις ΝΒ΄

Τον Κύριον Σαβαώθ ήτοι τον Πατέρα, πολιόν και τον μονογενή του Υιόν εις την γαστέρα αυτού, και περιστεράν αναμέσον αυτών ζωγραφίζειν, λίαν

απρεπές και ανάρμοστον υπάρχει. Διότι ποίος είδε τον Πατέρα και την Θεότητα; Ο Πατήρ γάρ ουκ έχει σάρκα, και ο Υιός ουχί με σάρκα εγεννήθη εκ Πατρός πρό αιώνων^ εάν και ο Δαβίδ λέγει: εκ γαστρός πρό Εωσφόρου εγέννησά σε: όμως εκείνη η γέννησις ουχί σαρκικώς έχει νοείσθαι, αλλά ρητώς και ακαταλήπτως. Φησί γάρ αυτός η αυτοαλήθεια ο Χριστός, εις το θείον και ιερόν Ευαγγέλιον: «ουδείς είδε τον Πατέρα ειμή ο Υιός» και ο προφήτης Ησαΐας λέγει εν κεφαλαίω μη´ «τίνοι ομοιώσατε τον Κύριον και τίνοι ομοιώματι ομοιώσατε αυτόν; μη εικόνα εποίησε τέκτων, ή χρυσοχόος χωνεύσας χρυσίον περιεχρύσωσεν αυτόν, ομοίωμα κατεσκεύασεν αυτόν;» Και ο θείος Απόστολος Παύλος εις τās πράξεις λέγει: «γένος ούν υπάρχοντες του Θεού, ουκ οφείλομεν νομίζιν χρυσώ ή αργύρω ή λίθω, χαράγματι τέχνης και ενθυμήσεως ανθρώπου το θείον είναι όμοιον». Και ο θεολογικώτατος Ιωάννης ο Δαμασκηνός, εν βιβλίω δ' περι εικόνων: «Πρός δε τούτοις, φησί, του αοράτου και απεριγράπτου και ασχηματίστου Θεού τις δύναται ποιήσαι μίμημα; Παραφροσύνης τοίνυν άκρας και ασεβείας το σχηματίζειν το Θεϊόν». Και ο Άγιος Γρηγόριος ο Διάλογος ομοίως τούτο κωλύει και απείργει. Διά τούτο εκείνην την προαιώνιον γέννησιν του μονογενούς Υιού εκ του Πατρός μόνον με τον νούν πρέπει να την γροικώμεν^ αλλά ζωγραφίζειν εις εικόνας και τοίχους παντάπασι δεν πρέπει και αδύνατον εστι. Και το άγιον Πνεύμα ουκ έστι φύσει περιστερά, αλλά φύσει Θεός εστι, και τον Θεόν ουδείς είδεν, ως Ιωάννης ο Ευαγγελιστής μας μαρτυρεί. Λοιπόν εάν εις τον Ιορδάνην, εις την βάπτισιν του Χριστού, εφάνη το Άγιον Πνεύμα εν είδει περιστεράς, και διά τούτο μόνον εκεί εις την βάπτισιν πρέπει να ζωγραφίζεται το Άγιον Πνεύμα εν είδει περιστεράς, εις δε άλλο μέρος ο έχων σύνεσιν δεν θέλει ζωγραφίσει το Άγιον Πνεύμα ωςάν περιστεράν, διότι εις το Θαβώριον όρος ωςάν σύννεφον εφάνη, εις δε την Πεντηκοστήν εν είδει πυρίνων γλωσσών και άλλοτε άλλως. Αλλά και Σαβαώθ δεν ονομάζεται μόνον ο Πατήρ, αλλά η Αγία Τριάς κατά τον ουρανομύστην Διονύσιον τον Αρεοπαγίτη: «Σαβαώθ ερμηνεύεται κατά την Ιουδαϊκήν γλώσσαν Κύριος των δυνάμεων». Ιδού όπου ο Κύριος των δυνάμεων εστιν η Αγία Τριάς ο Πατήρ, ο Υιός και το Άγιον Πνεύμα. Όμως εάν και ο προφήτης Δανιήλ λέγει ότι είδε τον παλαιόν των ημερών καθήμενον επί βήματος, και εκείνο όχι τόσον διά τον Πατέρα γροικάται, αλλά και διά τον Υιόν όπου θέλει και εις την δευτέραν αυτού Παρουσίαν να κρίνη πάσας τās φυλάς και γλώσσας εις εκείνο το φοβερόν κριτήριο. Αλλά και εις την Αποκάλυψιν του Αγίου Ιωάννου έχει να ζωγραφίζεται ο Υιός ως παλιός, διά τās οράσεις εκείνας τās σεβασμίας όπου εφάνησαν τω αγίω εις εκείνην την Αποκάλυψιν^ ως ότι εξ ανάγκης να γροικάται ο Υιός. Άλφα διά την άνω γέννησιν, Ωμέγα δε διά την κάτω γέννησιν. Όθεν και ο Άγιος Μάξιμος εις το ζ' κεφάλαιον του Αρεοπαγίτου λέγων, ότι παλιός και νέος ο Κύριος ούτω σχολιάζει: «ποτέ μέν πολιός ποτέ δε νέος ο Κύριος γράφεται, ως το Ιησούς Χριστός χθές και σήμερα ο αυτός και εις τους αιώνας. Το γούν σήμερα του χθές νεώτερον».

Αι υπογραφαί των οικείων χειρών των Μακαριωτάτων Πατριαρχών και πάσης της Ιεράς Συνόδου:

Παΐσιος Πάπας και Πατριάρχης Αλεξανδρείας.
Μακάριος Πατριάρχης Αντιοχείας και πάσης Ανατολής.
Ιωάσαφ Πατριάρχης Μοσχοβίας και πάσης Ρωσίας.
Ο Μητροπολίτης Ικονίου Αθανάσιος.
Ο Τραπεζούντος Μητροπολίτης Θεόφιλος.
Ο Χίου Θεόφιλος.

Ο Σινά Όρους Ανανίας.
Ο Βάρνης Δανιήλ.
Ο Νοβογραδίου Πιτυρούν.
Ο Καζανίου Λαυρέντιος.
Ο Αστραχανίου Ιωσήφ, και οι λοιποί Αρχιερείς και Ιερείς της Συνόδου.

(Κώδιξ Α.Μ. 90 και Κώδ. Νομ. Συναγ. 377-389- Πατριαρχικό τυπογραφείο, 1905, σελ. 127-182).

Οι Πανορθόδοξες Σύνοδοι έχουν ίδιο κύρος με τις Οικουμενικές οι οποίες ονομάστηκαν Οικουμενικές γιατί αντιπροσώπευαν όλες τις κατά τόπους Εκκλησίες και συγκαλούνταν από τους αυτοκράτορες της Βυζαντινής (Ρωμαϊκής) Αυτοκρατορίας που ονομάζονταν «οικουμένη». Το κύρος και η ισχύς των αποφάσεων κάθε συνόδου εξαρτώνται από την ορθοδοξία των επισκόπων που συμμετέχουν και από την ομόφωνη συμφωνία τους με την Παράδοση της Εκκλησίας, γιατί αυτή είναι «ο στύλος και το στερέωμα της αληθείας». (Τιμ. Α΄, γ΄: 15)

Το 1780, η τοπική Σύνοδος της Κωνσταντινουπόλεως, με πρόεδρο τον Πατριάρχη Σωφρόνιο, αντιμετώπισε κι αυτή το ίδιο πρόβλημα και καταδίκασε και απαγόρευσε την εικόνα της Αγίας Τριάδος με το Θεό Πατέρα σαν γέρο άνδρα: «Αποφαινόμεστε συνοδικώς ότι η ονομαζόμενη εικόνα της Αγίας Τριάδος, ως πρόσφατη επινόηση, είναι ξένη και απαράδεκτη για την αποστολική και καθολική ορθόδοξη Εκκλησία. Διαδόθηκε στην ορθόδοξη Εκκλησία από τους Λατίνους».

Ένας μόνο Κύριος μίλησε και πήρε τη μορφή ανθρώπου στην Παλαιά Διαθήκη. Αυτός ο Υιός του Ανθρώπου

Μερικοί οπαδοί της εικόνας της Αγίας Τριάδος ισχυρίζονται ότι οι Γραφές λένε πώς ο Θεός Πατήρ εμφανίστηκε στους ανθρώπους και συνεπώς, μπορεί να εικονιστεί. Λένε, πώς ο Πατήρ εμφανίστηκε με τη μορφή ανθρώπου στην Παλαιά Διαθήκη. Σύμφωνα όμως με την ορθόδοξη θεολογία, ο Κύριος που εμφανίστηκε στον Παλαιό Ισραήλ με ανθρώπινη μορφή (όπως και με άλλες) ήταν ο Υιός του Θεού και όχι ο Πατέρας, όπως πιστεύουν μέχρι σήμερα οι Δυτικοί. (21) Οι θεοφάνειες με μορφή ανθρώπου ήταν προεικονίσεις της μελλοντικής Του σαρκώσεως. Και όταν «εις τα ίδια ήλθεν, οι ίδιοι αυτόν ου παρέλαβον». (Ιω. α΄: 11) Ο Χριστός ο ίδιος μας έχει πεί πώς τον Πατέρα Τον γνωρίζουμε μόνο διά του Υιού: «Ουχ ότι τον πατέρα τις εώρακεν, ει μη ο ών παρά του Θεού... ο μονογενής υιός ο ών εις τον κόλπον του πατρός, εκείνος εξηγήσατο... Εγώ και ο πατήρ έν εσμέν». «Τοσούτον χρόνον μεθ' υμών ειμί και ουχ έγνωκάς με, Φίλιππε; ο εωρακώς εμέ εώρακε τον πατέρα, και πώς σύ λέγεις, δείξον ημίν τον πατέρα;» (Βλέπε Ιω. στ΄: 46, α΄: 18, ι΄: 30, ιδ΄: 9. Βλέπε επίσης και την παραπομπή (21) στη σελ. 59). Ο Χριστός είναι ο άμεσος Δημιουργός του Αδάμ και όλου του σύμπαντος. Ο Υιός του Θεού, «η Σοφία και η Δύναμις του Θεού», ένα από τα πρόσωπα της Αγίας Τριάδος, εκτελεί τη μία δημιουργική θέληση που είναι κοινή και στα Τρία Πρόσωπα: «Πάντα δι' αυτού εγένετο, και χωρίς αυτού εγένετο ουδέ έν ό γεγονός» (Ιω. α΄: 3). Η ιδέα αυτή ξαφνιάζει πολλούς ορθοδόξους, σαν να πρόκειται για κάποια καινοφανή και αντορθόδοξη διδασκαλία, παρ' όλον ότι επαναλαμβάνουμε διαρκώς τα ίδια πράγματα στό Σύμβολο της Πίστεως λέγοντας «Δι' ού τα πάντα εγένετο».

Σύμφωνα με τα Ευαγγέλια, κατά τη Μεταμόρφωση του Χριστού, εμφανίστηκαν ο Μωϋσής και ο Ηλίας συνομιλώντας μ' Αυτόν και βεβαιώνοντας χάρη των μαθητών, ότι Αυτός είναι ο Κύριος που κι αυτοί γνώρισαν και με τον οποίο σύνομιλησαν: «... Συλλαλούντες δε τω Χριστώ, Μωϋσής και Ηλίας εδείκνυον, ότι ζώντων και νεκρών κυριεύει^Α και ο πάλοι διά νόμου και Προφητών λαλήσας υπήρχε Θεός...» (Στιχ. ιδιόμελον εσπερινού Μεταμορφώσεως).

Ο παλαιός των ημερών είναι ο Υιός του Θεού και όχι ο Πατήρ

Ο προφήτης Δανιήλ είδε το Θεό με τη μορφή ανθρώπου με άσπρα μαλλιά που τον ονόμασε «παλαιόν των ημερών». Μερικοί λένε πώς ήταν ο Θεός Πατήρ και το χρησιμοποιούν αυτό σαν επιχείρημα υπέρ της εικόνας της Αγίας Τριάδος. Η διδασκαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας είναι ότι επρόκειτο για τον Υιό του Θεού. Το βιβλίο του Δανιήλ είναι η «Αποκάλυψη» της Παλαιάς Διαθήκης. Γραμμένο περισσότερο από πεντακόσια χρόνια πρό Χριστού, το βιβλίο αυτό είναι καθαρά εσχατολογικό στα κεφάλια 7 έως 12, με προφητείες για το τέλος των καιρών. Οι προφητείες αρχίζουν με τις νυχτερινές οράσεις του Δανιήλ, στο έβδομο κεφάλαιο. Ο προφήτης είδε το βήμα της κρίσεως:

«Θρόνοι ετέθησαν, και παλαιός ημερών εκάθετο, και το ένδυμα αυτού λευκόν ωσει χιών, και η θρίξ της κεφαλής αυτού ωσει έριον καθαρόν, ο θρόνος αυτού φλόξ πυρός... ποταμός πυρός ειλκεν έμπροσθεν αυτού... κριτήριον εκάθησε, και βίβλοι ηνεώχθησαν... και ανηρέθη το θηρίον και το σώμα αυτού εδόθη εις καύσιν πυρός». (ζ': 7-9)

Κατόπιν, ο Δανιήλ περιγράφει μια διαδοχή από αυτοκρατορίες και έθνη, που καταλήγει στον ισχυρότερο ηγέτη της ιστορίας, τον Αντίχριστο, που «επτοίησε πόλεμον μετά των αγίων... έως καιρού και καιρών και ήμισυ καιρού» (τρισήμισυ χρόνια). (ζ': 20, 25) «Και ίσχυσε προς τους αγίους, έως ου ήλθεν ο παλαιός ημερών και το κρίμα έδωκεν αγίοις Υψίστου». Δυό φορές ο Δανιήλ μας βεβαιώνει πώς η κυριαρχία τοή θηρίου θά καταστραφεί ολοσχερώς και η βασιλεία του Υψίστου θά είναι αιώνια.

Είναι εύκολο μέχρις εδώ να αναγνωρίσει κανείς στό πρόσωπο του παλαιού των ημερών τον Χριστό, που «πάλιν ερχόμενος κρινεί ζώντας και νεκρούς, ου της βασιλείας ουκ έσται τέλος». Μα υπάρχουν περιπλοκές: τα άσπρα μαλλιά, το όνομα «παλαιός των ημερών», καθώς και το εξής όραμα που περιγράφεται ανάμεσα σε δύο διηγήσεις σχετικές με την αναίρεση της κυριαρχίας του Αντιχρίστου (ζ': 13-14):

«Και ιδού μετά των νεφελών του ουρανού ως υιός ανθρώπου ερχόμενος ήν και έως του παλαιού των ημερών έφθασε και ενώπιον αυτού προσηνέχθη. Και αυτώ εδόθη η αρχή και η τιμή και η βασιλεία. Η εξουσία αυτού εξουσία αιώνιος, ήτις ου παρελεύσεται». Εδώ είναι που μπορεί κανείς να μπερδευτεί, δικαιολογημένα και να πει: «Ο Υιός του Ανθρώπου είναι ο Χριστός, άρα λοιπόν ο παλαιός των ημερών πρέπει να είναι ο Θεός Πατήρ». Αλλά μια πιο προσεχτική ματιά στη Γραφή και στη διδασκαλία της Εκκλησίας θά μας βεβαιώσει και πάλι ότι ο παλαιός των ημερών είναι ο Υιός του Θεού.

Ο Δανιήλ λέει πώς ο παλαιός των ημερών «έρχεται μετά των νεφελών». Ο Χριστός λέει ότι θά ρθει «επί των νεφελών μετά δυνάμεως και δόξης πολλής» (Ματθ. κδ': 30)

Ο Δανιήλ λέει πώς ο παλαιός των ημερών έρχεται «του αφανίσει και του απολέσει έως τέλους την βασιλείαν του θηρίου που ποιήσει πόλεμον μετά των

αγίων και ισχύσει πρὸς αὐτούς». Ο Χριστὸς εἶπε ὅτι «εἰ μὴ ἐκκολωβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πάσα σὰρξ». (Ματθ. κδ΄: 22)

Ο Δανιήλ λέει ὅτι ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν κάθεται στὸ βῆμα τῆς κρίσης. Ο Χριστὸς εἶπε «ὁ πατήρ, τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ». (Ιω. ε΄: 22)

Ο Δανιήλ λέει ὅτι «ἀνηρέθη τὸ θηρίον καὶ ἀπώλετο, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐδόθη εἰς καύσιν πυρός» ἀπὸ τὸν παλαιὸ τῶν ἡμερῶν. Ο Ἀπόστολος Παῦλος λέει ὅτι ὁ Χριστὸς «ἀναλώσει (τὸν ἄνομον) τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ» (Θεσσ. Β΄, β΄: 8), «καὶ ἐπιάσθη τὸ θηρίον καὶ ὁ μετ’ αὐτοῦ ψευδοπροφήτης ὁ ποιήσας τὰ σημεῖα ἐνώπιον αὐτοῦ... καὶ ζῶντες ἐβλήθησαν οἱ δύο εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός... καὶ βασανισθήσονται ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». (Ἀποκ. ιθ΄: 20, κ΄: 10)

Ο Δανιήλ λέει γιὰ τὸν παλαιὸ τῶν ἡμερῶν: «Χίλια χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύρια μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ». Ο Ἰωάννης γράφει «ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν μυριάδες μυριάδων καὶ χιλιάδες χιλιάδων, λέγοντες φωνῇ μεγάλῃ ἅξιον ἐστὶ τὸ ἀρνίον τὸ ἐσφαγμένον...». (Ἀποκ. ε΄: 11, 12)

«Τὸ ἀπ’ αἰώνων κεκρυμμένον μυστήριον»

Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ρίχνει φῶς στὸ ὄραμα τοῦ Δανιήλ: «Ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἤκουσα φωνὴν ὀπίσω μου μεγάλην ὡς σάλπιγγος... καὶ ἐπιστρέψας εἶδον ὅμοιον υἱῷ ἀνθρώπου... ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ αἱ τρίχες λευαῖ ὡς ἔριον λευκόν, ὡς χιών». (Ἀποκ. α΄: 10) Καὶ εἶπεν: «Ἐγὼ εἰμὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος καὶ ὁ ζῶν, καὶ ἐγενόμην νεκρὸς, καὶ ἰδοὺ ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, καὶ ἔχω τὰς κλείς τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἄδου. Γράψον οὖν...». (Ἀποκ. α΄: 17-19) Ονομάζει τὸν εαυτὸ Του «Υἱὸ τοῦ Θεοῦ», «ἀρχὴ τῆς κτίσεως τοῦ θεοῦ» (β΄: 18 καὶ γ΄: 14), «Α καὶ Ω, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ἀρχὴ καὶ τέλος... Ἐγὼ Ἰησοῦς...». (κβ΄: 13, 16) Αὐτὸ δὲν ἦταν ὄραμα νυχτερινό. Ο Ἅγιος Ἰωάννης γνῶρισε καὶ ἐζήση τὸν Κύριον καὶ υπῆρξε μάρτυρας τῶν ἔργων Του ἀπὸ κοντά. Μα γιὰ τὸν Δανιήλ αὐτὰ ἦταν μελλοντικὲς υποσχέσεις καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ὄνειρο μέσα στὴ νύχτα. Ο Δανιήλ πέθανε πιστὸς, «μὴ λαβὼν τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδὼν». (Ἐβρ. ια΄: 13) Ο Ἰωάννης ἦταν ὁ ἀγαπημένος μαθητὴς ποὺ ἀκούμπησε τὸ κεφάλι τοῦ στὸ στήθος τοῦ Κυρίου. Ο συγγραφέας τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου λέει πῶς Αὐτὸς ποὺ ἐμφανίστηκε με «τρίχες λευκὲς ὡς ἔριον» εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου καὶ Θεός. Ποιοὺς μπορεῖ νὰ ἀμφιβάλλει;

Τὸ ὄραμα τοῦ Δανιήλ στὸ ὁποῖο ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου πλησιάζει τὸν παλαιὸ τῶν ἡμερῶν, ἐρμηνεύεται ἀπὸ τοὺς πατέρες ὡς ἓν ὄραση ἀπὸ μακριὰ τῆς ἐνώσεως τοῦ Λόγου με τὴ Σάρκα.

Ἐμφανίζεται ὁ Λόγος με τὴ μορφή τοῦ ἀσπρομάλλη παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν, ἀποκαλύπτοντας ἐτσι «τὴν οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ γενεῶν» (Κολ. α΄: 26), καὶ προεικονίζοντας ἐπίσης τὴ μελλοντικὴ ἐνανθρώπισή Του. Τα ἄσπρα Του μαλλιά, ἓν παλαιὸ σύμβολο σεβασμιότητος, μας δείχνουν ὅτι Αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος, τὸ Α καὶ τὸ Ω, χωρὶς ἡλικία καὶ ἀναρχος. Τὸ Ἄλφα διότι ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες καὶ πρὶν γεννηθεῖ ὁ χρόνος, καὶ τὸ Ωμέγα ἐπειδὴ ἡ Δευτέρα Παρουσία Του θὰ σημάνει τὸ τέλος τῆς Εβδόμης ἡμέρας, τὸ τέλος τοῦ χρόνου, τὴν αὐγὴ τῆς αἰώνιας Ογδῆς ἡμέρας.

Βλέπουμε λοιπὸν, πῶς ἡ Ἀποκάλυψη συνδέει τὸν παλαιὸ τῶν ἡμερῶν ποὺ εἶδε ὁ Δανιήλ με τὸ Χριστό. Τὸ βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως δὲν ἦταν πολὺ γνωστὸ στους πρῶτους αἰῶνες, μέχρι τὸ 500 μ.Χ. Ἐτσι, ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν

ήταν κάτι το αινιγματικό για ορισμένους πατέρες. Αλλά σιγά σιγά όλη η Εκκλησία κατανόησε σωστά το όραμα του Δανιήλ, όπως μαρτυρούν οι άγιοι και η υμνολογία: «Την δε ανθρωπότητα αυτού, Υιόν ανθρώπου ονομάζει». (Αγ. Αθανασίου, επιστολή προς Αντίοχον άρχοντα, οβ΄ ΒΕΠ 35, 121).

«Ο Δανιήλ είδε τον τύπο και την εικόνα όσων επρόκειτο να συμβούν, δηλαδή ότι ο αόρατος Υιός και Λόγος του Θεού θά γινόταν άνθρωπος αληθινός, ώστε να ενωθεί με τη δικιά μας φύση». (Αγ. Ιω. Δαμασκηνός) (22)

«Στην μορφή του Υιού του Ανθρώπου, βλέπει (ο προφήτης) την ενσάρκωση του Μονογενούς Υιού, ονομάζοντας Υιό Ανθρώπου Αυτόν που έμελλε να γεννηθεί από τη Μαρία». (Αγ. Αμμωνίου) (23)

«Αλλά τι να πώ και τι να λαλήσω; Με εκπλήσσει το θαύμα. Ο παλαιός των ημερών έγινε βρέφος, Αυτός που κάθεται σε θρόνο υψηλό και απρόσιτο βρίσκεται στη φάτνη». (Αγ. Ιω. Χρυσοστόμου) (24)

«Άς προσκυνήσει όλη η γή, άς ψάλλει κάθε γλώσσα κι άς δοξολογήσει τον Θεό ως βρέφος τεσσαρακονθήμερο και προαιώνιο, βρέφος μικρό και παλαιό των ημερών, βρέφος που θηλάζει και ποιητή των αιώνων» (Κύριλλος Ιεροσολύμων) (25)

«Ο δίκαιος Συμεών υποδέχθηκε στη γέριχη αγκαλιά του τον παλαιό των ημερών ως νήπιο, και δόξασε το Θεό λέγοντας: απόλυσέ με τώρα τον δούλο σου με ειρήνη...» (Μεθόδιος Ολύμπου) (26)

«Ο παλαιός των ημερών παιδίον γέγονε». (Μ. Αθανάσιος, ΒΕΠ 36, 225.20)

«Νηπιάζει δι' εμέ ο παλαιός των ημερών...» (Κάθισμα όρθρου υπαπαντής)

«Ο παλαιός των ημερών, που και παλιότερα στό Σινά έδωσε τον νόμο στον Μωσή, φανερώνεται σήμερα ως βρέφος». (Στιχηρόν ιδιόμελον λιτής Υπαπαντής) (27)

«Ο παλαιός των ημερών, σαν τη βροχή στην προβιά, κατέβηκε Πάναγνε στην αγιασμένη σου κοιλιά, και φανερώθηκε σαν νέος Αδάμ, ο φίλος του ανθρώπου». (Θεοτόκιον) (28)

«Με απερίγραπτο τρόπο γέννησες Παρθένε, τον παλαιό των ημερών σαν βρέφος μικρό, που έδειξε στους ανθρώπους καινούριους δρόμους αρετής πάνω στη γή»ξ. (Θεοτόκιον) (29)

«Σάν βρέφος μικρό, γέννησες για χάρη μας Παρθένε αγνή, τον παλαιό των ημερών...» (Θεοτόκιον) (30)

«Ξεφεύγοντας παράδοξα από τους νόμους της φύσεως Παρθένε, έφερες στον κόσμο αγνή, τον νομοδότη και παλαιό των ημερών, σαν βρέφος πρωτόγνωρο, νοητέ ουρανέ του ποιητή των όλων». (Θεοτόκιον) (31)

Είναι φανερό ότι η Γραφή και η υμνολογία και οι λόγοι των αγίων, δεν επιτρέπουν καμιά αμφιβολία για τη γνώμη της Εκκλησίας πάνω σ' αυτό το θέμα.

«Δείξε μου τις εικόνες που προσκυνάς για να σου πώ τι πίστη έχεις»

Τιμούμε και σεβόμαστε εξίσου τις εικόνες και τα Ευαγγέλια. Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος λέει πώς οι αγιογράφοι είναι ερμηνευτές του Ευαγγελίου. Οι αγιογράφοι, σύμφωνα με το Μέγα Βασίλειο, είναι ίσοι με τους Ευαγγελιστές. Το Ευαγγέλιο κηρύσσεται τόσο με το γραπτό και τον προφορικό λόγο, όσο και με εικόνες. Η εικονογραφία είναι η απεικόνιση της Γραφής. Και η διδασκαλία του Ευαγγελίου μπορεί να διαστρεβλωθεί όχι μόνο με τις γραπτές

και προφορικές λέξεις, αλλά και με τις εικόνες. Άρα λοιπόν, η αίρεση μπορεί να διδάσκεται όχι μόνο με κείμενα και με κήρυγμα, αλλά και με λανθασμένες εικόνες.

Έτσι λοιπόν, υπάρχουν εικόνες όπου δεν πρέπει να αποδίδουμε τιμή, όπως υπάρχουν και ευαγγέλια που δεν τα εμπιστευόμαστε. Οι ορθόδοξοι δεν τιμούν αδιάκριτα απλώς οποιαδήποτε εικόνα, αλλά μόνον αυτές που βρίσκονται σε συμφωνία με τους δογματικούς και λειτουργικούς σκοπούς της εικονογραφίας. Δεν είναι ορθόδοξος όποιος προσκυνά αντορθόδοξες εικόνες, όπως δεν είναι ορθόδοξος όποιος αποδέχεται αντορθόδοξα δόγματα. Γι' αυτό ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός είπε: «Δείξε μου τις εικόνες που προσκυνάς για να σου πώ τι πίστης έχεις».

Η εικόνα της Αγίας Τριάδος διδάσκει τον πολυθεϊσμό, τον Αρειανισμό και το Φιλιόκβε

Η εικόνα της Αγίας Τριάδος είναι μια εικονική αναπαράσταση ορισμένων κακόδοξων διδασκαλιών, επιπλέον από αυτές που ήδη εξετάστηκαν μέχρι εδώ. Σύμφωνα με την ορθόδοξη πίστη, η Αγία Τριάδα είναι ένας Θεός: Τρία Πρόσωπα με μία θεία φύση ή ουσία, μία Θεότης, μία κυριότητα, μία κυριαρχία, μία θέληση και μία αδιαίρετη ενέργεια. Με άλλα λόγια, ο Πατήρ δεν έχει δικιά Του ξεχωριστή θέληση, σκοπούς ή επιθυμίες, ανεξάρτητα από τον Υιό και το Πνεύμα το Άγιο. Το ίδιο ισχύει και για τον Υιό και το Άγιον Πνεύμα. Η Σάρκωση του Λόγου έφερε τη σωτηρία στους ανθρώπους. Αυτή ήταν η μία βουλή και των Τριών Προσώπων.

Αλλά όταν η Αγία Τριάδα παριστάνεται εικονικά σαν τρεις διαφορετικές ενσαρκώσεις, το μήνυμα που μεταδίδεται είναι συγκεχυμένο και καταστρεπτικό για την πίστη. Αναρωτιέται κανείς: Μήπως ζητούν ο καθένας κάτι διαφορετικό από μένα; Ισχύουν διαφορετικοί κανόνες σωτηρίας με τον καθένα; Ποιανού τη βουλή και ποιανού τη σωτηρία εξυπηρετεί η ενσάρκωση του Πατρός; Αν ο Θεός έγινε άνθρωπος ώστε οι άνθρωποι να γίνουν Θεοί κατά χάρη, ποιανού η σωτηρία απαιτούσε να γίνει ο Θεός πουλί; Οι ερωτήσεις αυτές δεν έχουν πρόθεση να φανούν ασεβείς ή να δείξουν απιστία. Θέλουν να δείξουν μάλλον ότι οι εικόνες είναι κι αυτές ευαγγέλια θεολογίας. Αυτή η εικόνα ματαδίδει ένα λανθασμένο ευαγγέλιο και μια λανθασμένη διδασκαλία, όπως επίσης και πνευματική σύγχυση. Όταν λέγει κανείς πώς οι δύο από τις τρεις εικονιζόμενες μορφές δεν πρέπει να θεωρούνται πραγματικές, βάζει σε αμφισβήτηση και την τρίτη.

Τρεις διαφορετικές μορφές σημαίνουν τρεις διαφορετικούς σκοπούς και σωτηρίες, καθώς επίσης και διαφορετικές θελήσεις. Κι αν υπάρχουν τρεις διαφορετικές θελήσεις, δεν υπάρχει ένας τριαδικός Θεός, αλλά τρεις θεοί. Αυτό όμως, ονομάζεται τριθεϊσμός ή πολυθεϊσμός και παγανισμός.

Οι Αρειανοί δίδασκαν ότι ο Υιός δεν είναι συνάναρχος με τον Πατέρα και ότι ο Πατήρ προηγούνταν του Υιού, ακόμη και πριν από την αρχή των αιώνων. Αυτή η εικόνα παριστάνει τον Πατέρα πολύ γεροντότερο του Υιού, ρυτιδωμένο και ηλικιωμένο. Το οπτικό μήνυμα που παίρνει κανείς είναι αρειανικό; ο Υιός ήρθε μετά τον Πατέρα και επομένως δεν είναι «συνάναρχος τω Πατρί...». Όταν το Άγιον Πνεύμα ζωγραφίζεται ανάμεσα στον Πατέρα και στον Υιό (εξαιτίας της δυτικής προέλευσης της σύνθεσης), η εικόνα διδάσκει ότι το Άγιον Πνεύμα εκπορεύεται εκ του Πατρός και εκ του Υιού εξίσου, κάνει δηλαδή μια εικονική αναπαράσταση της αίρεσης του Φιλιόκβε. Σε ορισμένες τέτοιες εικόνες στη

Δύση, ο Πατήρ και ο Υιός φυσούν ο ένας προς τον άλλο και με την πνοή τους σχηματίζουν το Πνεύμα με τη μορφή περιστέρας ανάμεσά τους. Γιά παράδειγμα «Η Αγία Τριάδα» του δέκατου πέμπτου αιώνα στο σχολείο της Αβινιόν, το φορητό ιερό στο Μωρίσιους (1150) από τον Eilburtus, καθώς και εικόνα σε λειτουργικό βιβλίο του 234, (Cambrai bibliothéque, fol. 2) και άλλα.

Η απεικόνιση αυτή βασίζεται σε μια λανθασμένη αντίληψη του Αυγουστίνου Ιππώνος, ο οποίος ταύτιζε τις άκτιστες ενέργειες του Θεού με τη θεία ουσία και δίδασκε ότι η αμοιβαία αγάπη ανάμεσα στον Πατέρα και στον Υιό είναι το Άγιον Πνεύμα. (Η αγάπη είναι μια από τις άκτιστες ενέργειες του Θεού, αλλά όχι το ίδιο με τις τρεις Υποστάσεις του Θεού ή με την ουσία Του). Επομένως η αντίληψη του Αυγουστίνου θεωρεί τον Άγιον Πνεύμα άκτιστη ενέργεια και όχι πρόσωπο ίδιας ουσίας με τον Πατέρα και τον Υιό και υποβιβάζει το Θεό σε Τριάδα δύο μόνο Προσώπων.

Οι εικόνες που παριστάνουν τον Πατέρα συνήθως τον απεικονίζουν με φωτοστέφανο στο οποίο υπάρχει σταυρός. Αλλά στην ορθόδοξη εικονογραφία μόνον ο Χριστός έχει το σταυρό στο φωτοστέφανό Του, γιατί μόνον αυτός σταυρώθηκε και ο σταυρός είναι το σύμβολο του πάθους και του θανάτου Του. Όταν ο Πατήρ παριστάνεται κι αυτός με σταυρό στο φωτοστέφανό Του, η εικόνα διδάσκει την αρχαία αίρεση των Πατροπασχιτών, που δίδασκαν πώς ο Πατήρ και η Θεότης υπέφεραν πάνω στο σταυρό.

Τα παραδείγματα αυτά είναι αρκετά γιά να καταλάβει κανείς τις αιρέσεις και σύγχυση μπορεί να μεταδώσει και μια μόνο ματιά σε μια τέτοια «ευλαβική» εικόνα, ιδίως αν η «ορθοδοξία» αυτής της εικόνας βεβαιώνεται από κληρικούς, μοναχούς ή ακόμα και επισκόπους.

Έχει διατυπωθεί ο ισχυρισμός ότι η εικόνα της Αγίας Τριάδος βρίσκεται τόσο καιρό, τριακόσια έως τετρακόσια χρόνια, σε διάφορες Ορθόδοξες χώρες, που έχει πιά απορροφηθεί από την παράδοση της Εκκλησίας. Μάλλον όμως γιά την ακρίβεια, πρέπει να πούμε, ότι συνυπάρχει σαν μια παρέκκλιση, αλλά ποτέ δεν μπορεί να γίνει μέρος της εκκλησιαστικής παράδοσης. Διότι οι αμαρτίες και τα σφάλματα, είναι αμαρτίες και σφάλματα ανεξάρτητα από το πόσο πολύ έχουμε προσκολληθεί σ' αυτά. Άλλο είναι η Παράδοση, η ενοίκηση του Αγίου Πνεύματος που καθιστά την Εκκλησία «σύλον και εδραίωμα της αληθείας», και άλλο είναι η συνήθεια. Η Ορθοδοξία δεν αλλάζει γνώμη με το πέρασμα του χρόνου, ώστε να παραδεχτεί τελικά το ψεύδος. Θεός φυλάξει. Αυτή είναι η διαφορά ανάμεσα στην αληθινή Ορθοδοξία και στον οικουμενισμό.

Η Φιλοξενία του Αβραάμ είναι ο Τύπος της Αγίας Τριάδος

Η Φιλοξενία του Αβραάμ είναι η σωστή εικόνα γιά τις εκκλησίες που είναι αφιερωμένες στην Αγία Τριάδα. Η εικόνα αυτή έχει τις ρίζες της στην Αγία Γραφή, και δεν έχει σκοπό να αναπαραστήσει μία ομοίωση του Θεού. Είναι μάλλον ένας τύπος.

Ο Ευσέβιος Καισαρείας, ο «πατέρας της εκκλησιαστικής ιστορίας» που έζησε τον τέταρτο αιώνα, μας λέει ότι ήδη από τον πρώτο αιώνα η Εκκλησία χρησιμοποιούσε την εικόνα της Φιλοξενίας του Αβραάμ σαν τύπο (και όχι ομοίωση) της Αγίας Τριάδος.

Ο Υιός και Λόγος του Θεού με δύο αγγέλους επισκέφθηκαν τον Αβραάμ και εμφανίστηκαν σ' αυτόν με τη μορφή ανδρών. (Γεν. 18: 2) η κεντρική μορφή στην εικόνα είναι ο Κύριος, και κάθεται κάπως ψηλότερα από τους άλλους δύο. Το φωτοστέφανό Του φέρει σταυρό και φορά τα χρώματα και την ενδυμασία

του Ιησού Χριστού. Είναι ο Λόγος του Θεού και αντιπροσωπεύει την αδιαίρετη Τριάδα, διότι όπου βρίσκεται το ένα Πρόσωπο βρίσκονται και τα τρία. Οι άλλοι δύο άγγελοι, συμπληρώνουν τον τύπο, συμβολικά και αριθμητικά, καθώς εμφανίζονται με την ίδια μορφή, όπως και ο Υιός. Μερικοί αγιολόγοι, λανθασμένα ονομάζουν τις τρεις μορφές «Πατήρ, Υιός και Άγιον Πνεύμα». Μόνον όμως η κεντρική μορφή πρέπει να ταυτίζεται με το Θεό.

Η εμφάνιση αυτή είναι πρώτα απ' όλα τύπος της Αγίας Τριάδος, αλλά υπάρχουν σ' αυτή κι άλλα επίπεδα τυπολογίας που συνδέονται με τον Ευαγγελισμό, τη Σάρκωση, και την όλη οικονομία της σωτηρίας.

Το όραμα του Πρωτομάρτυρα Στεφάνου

Λένε μερικοί, ότι είναι δυνατό να ζωγραφίζονται εικόνες του Θεού Πατρός επειδή ο Πρωτομάρτυρας Στέφανος είδε τον Θεό Πατέρα και ότι οι Πράξεις των Αποστόλων καταγράφουν το όραμά του.

Αυτό το επιχείρημα δεν έχει ούτε θεολογική βάση ούτε βάση στην Αγία Γραφή. Το βιβλίο των Πράξεων δεν αναφέρει πουθενά ότι ο Πρωτομάρτυρας είδε το Θεό Πατέρα. Να, πώς η Γραφή διηγείται το όραμα του Αγίου Στεφάνου: «Υπάρχων πλήρης Πνεύματος Αγίου, ατενίσας εις τον ουρανόν είδε δόξαν Θεού και Ιησούν εστώτα εκ δεξιών του Θεού, και είπεν^ ιδού θεωρώ τους ουρανούς ανεωγμένους και τον υιόν του ανθρώπου εκ δεξιών του Θεού εστώτα». (Πράξεις, ζ': 55)

Άραγε, λέει ότι είδε «τον Θεό Πατέρα» ή έστω απλά «τον Θεό»; Όχι, «είδε δόξαν Θεού». Και όλοι οι ορθόδοξοι, που έχουν κάποια επίγνωση της πίστης τους, ξέρουν πώς η άκτιστη δόξα του Θεού δεν είναι το ίδιο με τη θεία φύση ή τις τρεις υποστάσεις. «Ου γάρ μη ίδη άνθρωπος το πρόσωπόν μου και ζήσεται». (Έξ. λγ': 20) Αλλά όμως ένας άνθρωπος, που θά κριθεί άξιος από το Θεό, μπορεί να δει τη δόξα του Θεού. Το ότι ο Άγιος Στέφανος είδε «τους ουρανούς ανεωγμένους», είναι μια εικόνα της αποκάλυψης της θείας δόξας. Το ίδιο πράγμα εννοούσε και ο Απόστολος Παύλος λέγοντας: «Ελεύσομαι γάρ εις οπτασίας και αποκαλύψεις Κυρίου. οίδα άνθρωπον... αρπαγέντα έως τρίτου ουρανού...» (Κορ. ιβ': 1-2)

Υπάρχει μόνο μία δόξα, ένα φώς, μία ενέργεια της Αγίας Τριάδος. Και τι είδε ο Πρωτομάρτυρας μέσα σ' αυτή τη δόξα; Μας λένε οι Πράξεις, «είδε Ιησούν». Ποιος είναι Αυτός που μόνος φανερώνεται εκ μέρους του Πατρός; Ο Ιησούς, «ο μονογενής υιός, εκείνος εξηγήσατο». (Ιω. α': 18) «Ο θεωρών εμέ θεωρεί τον πέμψαντά με». (Ιω. ιβ': 45)

Ο Πρωτομάρτυς λοιπόν είδε τον Υιό του Ανθρώπου ορατό, σαρκωμένο, αναστημένο, και ανελθόντα στα δεξιά του θρόνου του Θεού. Ο Άγιος Αθανάσιος μας λέει: «Ο Στέφανος είπεν: Ιδού ο Υιός του Ανθρώπου εκ δεξιών της δόξης του Θεού. Δεν είπεν πώς είδε το Λόγο ή τη Σοφία του Πατρός, αλλά τον Υιό του Ανθρώπου, το σώμα του Κυρίου που προήλθε από τη Μαρία».

Η Γραφή μας λέει πώς ο Μωϋσής δεν είδε το «πρόσωπο» του Θεού, αλλά μόνον «τα οπίσθια». Οι όροι αυτοί είναι συμβολικές εκφράσεις προκειμένου να διακρίνουμε τα απρόσιτα του Θεού και τα προσιτά και ασφαλώς δεν εννοούνται με την ανθρωπομορφική έννοια. Ο Θεός δεν έχει «δεξιά» ή αριστερά, ούτε «πρόσωπο» ή «οπίσθια».

Όπως ο Μωϋσής, έτσι και ο Άγιος Στέφανος δεν είδε το «πρόσωπο» του Θεού. Είδε μόνο ό,τι βρισκόταν στα «δεξιά Του». Είδε τον Υιό του Ανθρώπου μέσα σε δόξα, και στο πρόσωπό Του είδε την τελική θέωση του ανθρώπου.

Πιο πάνω αναφέρθηκε πώς το όραμα του Αγίου Στεφάνου δεν έχει σοβαρή βάση σαν επιχείρημα υπέρ της εικόνας της Αγίας Τριάδος και της απεικόνισης του Θεού Πατρός. Είναι όμως σύμπτωμα της βαθιάς άγνοιας και της πνευματικής ακαταστασίας που υπάρχει μεταξύ των πιστών και ευσεβών ορθόδοξων Χριστιανών. Δυστυχώς, υπάρχουν ποιμένες και αρχιποιμένες, οι οποίοι έχουν προβάλλει το επιχείρημα αυτό σαν «ορθόδοξη» άποψη, ενώ άλλοι έμειναν σιωπηλοί καθώς το έβλεπαν να προσβάλλει τα λογικά πρόβατα από τα μέσα της μάνδρας.

Το πρόβλημα είναι πολύ βασικό, θά έλεγε κανείς στοιχειώδες. Ο πεσμένος άνθρωπος δεν μπορεί εύκολα να συλλάβει έναν αόρατο και ακατανόητο Θεό που είναι κάτι τελείως «άλλο» από τα κτίσματά Του. Στον ειδωλολατρικό κόσμο, όλα τα έθνη επινόησαν μια ποικιλία ορατών ειδώλων διαφόρων θεών, και ορισμένα μάλιστα επινόησαν διανοητικές ιδέες και λάτρεψαν τις ίδιες τους τις φιλοσοφίες. Σε κάθε περίπτωση, οι ειδωλολάτρες υποβίβασαν το θείο σε κάτι που περιορίζονταν μέσα στα δικά τους στενά όρια κατανόησης. Χωρίς την αληθινή γνώση που αποκαλύφθηκε από το Θεό, οι ειδωλολάτρες δε θά ήταν ποτέ δυνατό να φανταστούν ή να πιστέψουν σ' ένα Θεό που δεν μπορούσαν να αντιληφτούν με τις αισθήσεις ή με τις διανοητικές τους δυνάμεις.

Αλλά ο εκλεκτός λαός του Θεού, ο παλαιός, όπως και ο νέος Ισραήλ, δέχτηκε την αποκάλυψη της αλήθειας του Θεού. Ο Θεός φανέρωσε τον Εαυτό Του στους παλαιούς Ισραηλίτες με αμέτρητους μυστηριώδεις τρόπους και απαγόρευσε στον εκλεκτό λαό Του να κατασκευάσει είδωλά Του. Και αργότερα εμφανίστηκε φορώντας σάρκα και επανέλαβε την ίδια αλήθεια: «Πνεύμα ο Θεός, και τους προσκυνώντας αυτόν εν πνεύματι και αληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν». (1ω. δ': 24) Ο Θεός είναι κατά φύση αόρατος. Η παρουσία και η προσκύνηση της καταδικασμένης εικόνας της «Αγίας Τριάδος» στα σπίτια και στις εκκλησίες μας είναι άμεση άρνηση των ιδίων των λόγων του Χριστού. Είναι επίσης άρνηση του γεγονότος ότι η οικονομία της ενανθρώπισης του Χριστού αρκεί για την καθαγίαση και τη σωτηρία μας και για την ανάγκη μας να δούμε και να αντιληφτούμε το Θεό με τις ανθρώπινες αισθήσεις. Με λίγα λόγια είναι άρνηση των θεμελίων του Χριστιανισμού.

«Επί δε τους μύθους εκτραπήσονται»

Η ενσάρκωση του Χριστού διατηρεί χωρίς σύγχυση την αποκαλυμμένη αλήθεια ότι «Πνεύμα ο Θεός». Αλλά ποιά αποκάλυψη διατηρείται από τη λεγόμενη «εικόνα της Αγίας Τριάδος» και την καταπάτηση της ορθόδοξης αλήθειας; Ίσως οι ορθόδοξοι ποιμαίνοντες και ποιμενόμενοι που γνωρίζουμε τη σωστή ορθόδοξη διδασκαλία, διστάζουμε μπροστά στις δυσκολίες που σημαίνει η μαρτυρία της αλήθειας. Ίσως να ησυχάζουμε τη συνειδησή μας με το λογισμό πώς είναι καλύτερα να μην ταραζούμε τα νερά, και να διατηρούμε μια ψευδαίσθηση ενότητας και ειρήνης. Μήπως όμως δεν είναι όλα αυτά μια προετοιμασία για τον ερχομό του Αντιχρίστου; Ήδη βρισκόμαστε στην εποχή της αποστασίας (Θεσ. Β', β': 3). Το πνεύμα του Αντιχρίστου δεν ήταν που γέννησε τον παπισμό με όλες τις αίρέσεις του για να σκορπίσει το ποίμνιο του Χριστού; Γιατί λοιπόν παραδεχόμαστε τις παπικές εικόνες που αντικατοπτρίζουν με ακρίβεια τις παπικές αιρέσεις

Στην εποχή μας το πνεύμα του Αντιχρίστου έχει συμφιλιώσει επίσημα όλους τους πιστεύοντες και μη πιστεύοντες, στην πανθηρησκεία του

οικουμενισμού. Από τη μια μεριά, οι «ορθόδοξοι» οικουμενιστές ξέρουν πολύ καλά ότι ενεργούν αντίθετα στη διδασκαλία της εκκλησίας. Από την άλλη, οι «γνήσιοι» ορθόδοξοι υποστηρικτές της εικόνας της Αγίας Τριάδος που επιμένουν στην πλάνη αυτή παρόλη την καταδίκη της Εκκλησίας, επίσης ενεργούν αντίθετα στην ορθόδοξη διδασκαλία. Και οι δύο μεριές, εν γνώσει ή εν αγνοία, εξίσου υπηρετούν το πνεύμα του Αντιχρίστου.

Το να επιτρέπουμε το σμίξιμο οποιασδήποτε κακοδοξίας με την Ορθοδοξία είναι οικουμενισμός. Είναι διαστρέβλωση της πίστης μας και καταστροφικό για τη ψυχή και για την ομολογία της αλήθειας ενώπιον των ανθρώπων. Ο ορθόδοξος Χριστιανός οφείλει να είναι σε όλα ορθόδοξος. Και η «ορθόδοξη ομολογία» δεν περιορίζεται μόνο στο ορθόδοξο εορτολόγιο και στην καταδίκη του οικουμενισμού του Δημητρίου, του Ιακώβου και του Αθηναγόρα. Εξίσου καταδικασμένα από τους πατέρες της Εκκλησίας είναι η ομολογία της αίρεσης του περιγραπτού της Θεότητας. Άς θέλουμε να είμαστε συνεπείς πρέπει πρώτα να «εκλάβουμε την δοκόν εκ του οφθαλμού» μας και να απολάβουμε αυτό που καταδικάστηκε από τρεις Συνόδους της Εκκλησίας.

Άς μὴν υποτιμούν οι πνευματικοί πατέρες και ποιμένες τον αντίκτυπο που έχει αυτή η διεστραμμένη εικόνα στα πνευματικά και ψυχολογικά βάθη των ψυχών μας, όπου υποθάλλει την εγγενή τάση του ανθρώπου προς την ειδωλολατρία. Δεν υπάρχει αβλαβής χρήση αυτής της εικόνας. Ο Απόστολος Παύλος προειδοποιεί ότι στους έσχατους καιρούς, ακόμα και οι πιστοί «από μὲν της αληθείας την ακοήν αποστρέψουσιν, επί δε τους μύθους εκτραπήσονται» (Τιμ. Β΄, δ΄: 4) Ἦρθε ο καιρός να ρίξουμε μια καθαρή και τίμια ματιά στην πίστη μας, λαϊκοί, κληρικοί και μοναχοί, και ν' ασπαστούμε την εικόνα του Χριστού σαν την μόνη δικιά Του εικόνα που έδωσε ο Θεός στον άνθρωπο.

Κι αν έχουμε αυτιά να ακούμε άς διαπεράσουν την καρδιά μας τα λόγια που είπε ο Χριστός μας στο Φίλιππο: «Τοσούτον χρόνον μεθ' υμών ειμί, και ουκ ἔγνωκάς με; πώς σύ λέγεις, δείξον ἡμῖν τον πατέρα; ου πιστεύεις ότι εγώ εν τω πατρί και ο πατήρ εν εμοί εστί;» (Ιω. ιδ΄: 9, 10)

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

1. Εγκύκλιος επιστολή Αρχιεπισκόπου Αυξεντίου και Ιεράς Συνόδου Γ.Ο.Χ. «Πρός άπαντα τον Ευλαβέστατον Κλήρον και Λαόν». (Φωνή της Ορθοδοξίας, αρ. φύλλ. 765, Σεπτ. 1979, σελ. 16)
2. Μαγδαληνής Μοναχής, Προσκυνητή η εικών της Αγίας Τριάδος, Έκδοση Ιερού Γυν. Ησυχαστηρίου «Αναλήψεως» Κοζάνης, Αθήναι Ιούνιος 1976.
3. Ιερομονάχου Αντωνίου και Μοναχού Νικοδήμου. Η ορθόδοξος Διδασκαλία των Αγίων Πατέρων περί της απεικόνισεως της Αγίας Τριάδος..., Έκδοση Ι. Μονής Αγ. Νικοδήμου Αγιορείτου, 1984.
4. Ιουδαίοις μέν, διά το πρός ειδωλολατρείαν ευόλισθον ταύτα νενομοθέητο^Α ημείς δε, θεολογικώς ειπείν, οίς εδόθη φυγούσι την δεισιδαίμονα πλάνην μετά του Θεού γενέσθαι, επεγνωκόσι την αλήθειαν, και θεώ μόνω λατρεύειν, και της θεογνωσίας καταπλουτήσαι την τελειότητα, και εις άνδρα κατανήσασαι τέλειον, παρελθούσι την νηπιότητα, ουκ έτι υπό παιδαγωγόν εσμέν, λαβόντες την διακριτικήν έξιν παρά θεού, και ειδότες τι το εικονιζόμενον, και τι το εικόνι μη περιγραφόμενον. «Ου γάρ είδος αυτού, φησίν, εωράκατε». (Αγ. Ιωάννου Δαμασκηνού, Πρός τους διαβάλλοντας τάς Αγίας Εικόνας, Λόγ. Α΄: η΄ PG 94, 1237).
5. Η της εικόνας τιμή επί το πρωτότυπον διαβαίνει. (Μεγάλου Βασιλείου, Περί του Αγίου Πνεύματος, xviii, 45).
6. Εικών μέν ούν εστιν ομοίωμα χαρακτηρίζον το πρωτότυπον, μετά του και τινά διαφοράν έχειν πρός αυτό. (Αγ. Ιωάννου Δαμασκηνού, Πρός τους διαβάλλοντας τάς Αγίας Εικόνας, Α΄: θ΄. PG 94, 1240).
7. Βλέπων τοίνυν κανταύθα ως της ομωνυμίας το παράγωγον ως κύριον κέκληται, παύσαι επιχειρών τα ασύνετα, και κατασυλλογίζεσθαι πειρώμενος τα ασυλλόγιστα. (Αγ. Θεοδώρου Στουδίτου, Αντιρρητικός κατά Εικονομάχων Α΄: ια΄ PG 99, 341)
8. Είποι αν η εικών^Α εγώ και ο βασιλεύς έν εσμέν^Α εγώ γάρ εν εκείνω ειμί, κακείνος εν εμοί^Α και ό οράς εν εμοί, τούτο εν εκείνω βλέπεις^Α και ό εώρακας εν εκείνω, τούτο βλέπεις εν εμοί. Ο γούν προσκυνών την εικόνα, εν αυτή προσκυνεί και τον βασιλέα^Α η γάρ εκείνου μορφή και το είδος εστιν η εικών. (Κατά Αρειανών Γ΄, 5).
9. Ομοιόρπως γάρ λεκτέον ότι Χριστός λέγεται και η του Χριστού εικών, και ου δύο Χριστοί. (Αγ. Θεοδώρου Στουδίτου, Αντιρρητικός Β΄: κδ΄. PG 99, 368)
10. Συνήκας αν ότι Χριστού προσκυνουμένου, και η εικών αυτού προσκυνείται, ως εν Χριστώ ούσα^Α και της εικόνας αυτού προσκυνουμένης, Χριστός προσκυνείται^Α εν αυτη γάρ εστι προσκυνούμενος. (Αγ. Θεοδώρου Στουδίτου, Αντιρρητικός κατά Εικονομάχων Β΄: ιη΄ PG 99, 364)
11. Αλλ΄ ημείς εικόνας ανθρώπων γεγεννημένων, των αγίων δούλων του Θεού και σωματοφόρων, ποιούμεν εις το μεμνήσθαι αυτών και τιμάν αυτούς και ουδέν απεικός εργαζόμεθα γράφοντες αυτούς, οίοι και γεγονασιν. Ουδέ γάρ πλαττόμεθα καθ΄ υμάς, ουδέ ασωμάτων τινών σωματικούς χαρακτήρας δεικνύομεν^Α αλλά και προσκυνούντες, ου τάς εικόνας, ως και σύ προείπες, αλλά τους διά της γραφής δηλουμένους δοξάζομεν. Και τούτους ουχ ως θεούς^Α μη γένοιτο^Α αλλ΄ ως γνησίους δούλους και φίλους Θεού, και παρρησίαν έχοντας πρεσβεύειν υπέρ ημών. (Ιωάννου, Επισκόπου Θεσσαλονίκης, Mansi xiii, 164).
12. Ότι και επ΄ ίσης αποτρόπαιον παρά τη θεί^ΑΑ Γραφή, ου μόνον του ειδώλου το εικόνισμα, αλλά και η στήλη, και το ομοίωμα, και εί τι έτερον. Ου ποιήσετε

γάρ υμίν εαυτοίς, φησί, χειροποίητα, ουδέ γλυπτά, ουδέ στήλην αναστήσετε υμίν^ ουδέν λίθον σκοπόν στήσετε εν τη γή υμών προσκυνήσαι αυτόν^ εγώ γάρ ειμί Κύριος ο Θεός υμών. Και άλλοθι που^ Μη εικόνα εποίησε τέκτων, ή χρυσοχόος χωνεύσας χρυσίον περιεχρύσωσεν αυτόν, ή ομοίωμα κατεσκεύασεν αυτόν; Αμφοτέρωθεν γάρ της ειδωλολατρείας το επικίνδυνον ου μήν επειδή πάλαι πρός Θεού κατά φύσιν άπειρον ομοίωσιν, κατηγορείτο η της εικόνας φωνή, απαράληπτος ημίν, ώσπερ και τα σύστοιχα. Χρώμεθα δε μάλλον επί τω του Χριστού σωματοειδεί χαρακτήρι τη της εικόνας φωνή^ ως εν αρχή εν τη κοσμοποιία κατά την διάπλασιν του ανθρώπου, ταύτης προσημανθείσης. Ποιήσωμεν γάρ, φησίν άνθρωπον κατ' εικόνα ημετέραν και ομοίωσιν. (Αγ. Θεοδώρου Στουδίτου, Λόγος Αντιρρητικός κατά Εικονομάχων Α': ιστ'. PG 99, 345, 348).

13. Και καθάπερ επί των αισθητών εικόνων, ει πρός το αρχέτυπον είδος ο γραφεύς ακλινώς εισορ~Άα, πρός μηδέν άλλο των ορατών ανθελκόμενος ή κατά τι μεριζόμενος, αυτός εκείνος, όστις εστί, τον γραφόμενον (ει θέμις ειπείν), διπλασιάσει, και δείξει το αληθές εν τω ομοιώματι, και το αρχέτυπον εν τη εικόνι, και εκάτερον εν εκατέρω παρά το της ουσίας διάφορον^ ούτω τοις φιλοκάλοις εν νώ γραφεύσι η πρός το ευώδες και κρύφιον κάλλος ατενής και απαρέγκλιτος θεωρία το απλανές δωρήσεται και θεοειδέστατον ίνδαλμα. (Αγ. Διονύσιος Αρεοπαγίτης, Εκκλησιαστικές ιεραρχίες, 4.3.1 PG 3, 473).
14. Τα μέν σώματα, ως και σχήματα, και περιγραφήν σωματικήν έχοντα, και χρώμα, εικότως εικονίζονται. (Αγ. Ιωάννης Δαμασκηνός, Πρός τους διαβάλλοντας τάς αγίας εικόνας, Γ': κδ' PG 94, 1344)
15. Όταν ίδης διά σε γενόμενον άνθρωπον τον ασώματον, τότε δράσεις της ανθρωπίνης μορφής το εκτύπωμα^ όταν ορατός σαρκί ο αόρατος γένηται, τότε εικονίσεις το του οραθέντος ομοίωμα. (Αγ. Ιω. Δαμασκηνού, Πρός τους διαβάλλοντας τάς αγίας εικόνας, Λόγ. Α': η'. PG 94, 1240 Α).
16. Ει δε θεότητος της αΰλου, και ασωμάτου, και αοράτου, και ασχηματίστου, εικόνα τις τολμήσαι, ως ψευδή αποβαλλόμεθα (Αγ. Ιω. Δαμασκηνού, Πρός τους διαβάλλοντας τάς αγίας εικόνας, Λόγ. Β': ια' PG 94, 1293D).
17. Πρός δε τούτοις του αοράτου, και ασωμάτου, και απεριγράπτου, και ασχηματίστου Θεού τις δύναται ποιήσασθαι μίμημα; Παραφροσύνης τοίνυν άκρας και ασεβείας το σχηματίζειν το θείον. (Αγ. Ιω. Δαμασκηνού, Έκδοσις Ορθοδόξου Πίστεως, βιβλ. Δ': ιστ'. PG 94, 1169C - 1172A)
18. Και γε και ημείς εικονίζομεν, ουχ ή Λόγος και θεός (αόρατος γάρ και αναφής και ασχημάτιστος, άπαγε^ παραφροσύνης γάρ τούτο γε, και της απασών εσχάτης απονοίας ανάμεστον), αλλ' ή άνθρωπος κατά πάντα πεφανέρωται. (Νικηφόρος Ομολογητής, Αντίρρησις δευτέρα, ιθ' PG 100, 396 CD).
19. Αύτη γάρ μόνη (η Αγία Τριάς) ου ποιήσις εικονική, ότι μηδέ κτίσις, αλλά άκτιστος. (Θεόδωρος Στουδίτης, Έλεγχος και ανατροπή ασεβών ποιημάτων, PG 99, 468B).
20. Τρεπτά τοίνυν όντα πάντως και κτιστά. Κτιστά δε όντα πάντως υπό τινος εδημιουργήθησαν. Δεί δε τον δημιουργόν άκτιστον είναι. (Αγ. Ιω. Δαμασκηνού, Έκδοσις Ορθοδόξου Πίστεως, κεφ. 3).
21. «Ο Θεός της Παλαιάς Διαθήκης, με τον οποίο γνωρίστηκαν και μίλησαν οι Πατριάρχες και οι προφήτες δεν είναι άλλους από το Θεό της Καινής Διαθήκης, το Σαρκωθέντα Λόγο του Θεού. Πώς τον έβλεπαν και μιλούσαν μαζί Του άνθρωποι που έζησαν πριν από την ιστορική Του ενανθρώπιση, είναι βέβαια για μας τους ανθρώπους, ένα μυστήριο. Αυτό, γιατί εμείς, τα κτίσματα, είμαστε δεσμευμένα από τη ροή του χρόνου και δυσκολευόμαστε

πολύ να καταλάβουμε ότι ο Κτίστης και Θεός μας δε διέπεται από το χρόνο, που είναι διάσταση της κτίσεως, αλλά είναι ο Κτίστης και Δημιουργός του χρόνου και επομένως ελεύθερος, ανεξάρτητος και έξω από αυτόν. Το Θεό τον γνωρίσαμε μόνο γιατί σαρκώθηκε. Δεν υπήρξε ποτέ καμιά άλλη δυνατότητα γνωριμίας με το Θεό. Από τα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδος μόνον ο Λόγος σαρκώθηκε. Επομένως και στην Παλαμά όσο και στην Καινή Διαθήκη, γνωρίσαμε το Θεό Λόγο Σαρκωθέντα. Και ο Μωϋσής λοιπόν, όπως και όλοι οι Δίκαιοι και Προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης, τον Κύριο Ιησού Χριστό, το Σαρκωθέντα Λόγο, το θεάνθρωπο συνάντησε στο Σινά, τον ίδιο με τον οποίο πάλεψε ο Πατριάρχης Ιακώβ, τον ίδιο που φιλοξένησε ο Αβραάμ μαζί με δύο αγγέλους στη Δρύ του Μαμβρή. Οι εμφανίσεις αυτές του Σαρκωθέντος Λόγου του Θεού είναι της ίδιας φύσεως και απaráλλακτες με όλες τις εμφανίσεις του Χριστού μετά την Ανάσταση. Οι συναντήσεις αυτές των Πατριαρχών, των Προφητών, των Αποστόλων, των Μυροφόρων με τον Αναστάντα Χριστό είναι συναντήσεις της φθαρτής με την άφθαρτη ανθρώπινη φύση που ανέλαβε και θέωσε ο Υιός και Λόγος του Θεού, συναντήσεις με το πρόσωπο του Λόγου εκφρασμένο με την αφθαρτοποιηθείσα διά της Αναστάσεως ανθρώπινη φύση, μια και τη θεία φύση του Λόγου είναι αδύνατο να την πλησιάσει ο άνθρωπος. Αυτή η εν σαρκί κοινωνία με το Θεό, στο πρόσωπο του Λόγου θά είναι και η αιώνια κοινωνία μας μαζί Του στην Καινή Γή και τους Καινούς Ουρανοί του μέλλοντος Αιώνας. Με μία όμως διαφορά. Τότε κι εμείς θά είμαστε σε κατάσταση Αναστάσεως και Αφθαρσίας και επομένως δεκτικοί κατά τα μέτρα του καθενός μας της Θαβωρίου Δόξης. Τότε όλοι οι αγαπώντες το Θεό θά λάμπουν «ως ο ήλιος», σύσωμοι με το Θεό και Σωτήρα Τους Ιησού Χριστό μέσα στην Ενέργεια του Αγίου Πνεύματος και στη Δόξα του Θεού Πατρός». (Από το βιβλίο του Αλεξάνδρου Καλομοίρου «Οι Έξι Αυγές»).

22. Και Δανιήλ είδε... τον τύπον, και την εικόνα του μέλλοντος έσεσθαι. Έμελλε γάρ ο Υιός και Λόγος του Θεού ο αόρατος, άνθρωπος γίνεσθαι εν αληθεία, ίνα ενωθει τη φύσει ημών... (Αγ. Ιω. Δαμασκηνού, Περί εικόνων, Λόγος γ' PG 85, 1380A).
23. «Ως ομοίωσις Υιού ανθρώπου». Προθεωρεί την σάρκωσιν του Μονογεούς, Υιόν ανθρώπου ονομάζων τον μέλλοντα γενέσθαι Υιόν της αγίας Μαρίας και ενανθρωπήσαι. (Αμμώνιος, PG 56, 1380A).
24. Αλλά τι είπω, ή τι λαλήσω; Εκπλήττει γάρ με το θαύμα. Ο παλαιός των ημερών παιδίον γέγονεν, ο επί θρόνου υψηλού και επηρμένου καθήμενος εν φάνη τίθεται... (Ιω. Χρυσοστόμος, Λόγος εις γενέθλιον του Σωτήρος, PG 56, 389. Σύναξ. ΙΒ' σελ. 677).
25. Πάσα η γή προσκυνησάτω, πάσα γλώσσα Άασάτω, πάσα ψαλλέτω, πάσα δοξολογησάτω παιδίον θεόν, τεσσαρακονθήμερον και προαιώνιον, παιδίον μικρόν και παλαιόν των ημερών, παιδίον θηλάζων και των αιώνων ποιητήν. (Κύριλλος Ιεροσολύμων, Λόγος εις την Υπαπαντήν, Δ' ΒΕΠ 39, 278.6).
26. ... Υπεδέξατο μέν ο δίκαιος ταίς γηραλέαις αγκάλαις τον εν νηπιότητι παλαιόν των ημερών, ευλόγησε δε τον Θεόν και είπε^ νύν απολύεις... (Μεθόδιος Ολύμπου, Εις τον Συμεώνα και εις την Άνναν..., η' PG 18, 365 B).
27. Ο παλαιός των ημερών, ο και τον νόμον πάλαι εν Σινά δούς τω Μωσεί, σήμερον βρέφος οράται. (Στιχηρόν ιδιόμελον λιτής Υπαπαντής).
28. Ο παλαιός των ημερών, ως επί πόκον υετός πάναγνε, επί την σήν γαστέρα κατήλθε την ηγιασμένην, και νέος εφάνη Αδάμ ο φιλόανθρωπος. (Θεοτοκίον ε' ωδής ακολ. Αγ. Πολυκάρπου Σμύρνης, 23 Φεβρ.).

29. Νέον παιδίον υπέρ λόγον τέτοκας, τον παλαιόν των ημερών, νέας εν γή τρίβους αρετής δεικνύμενον... (Θεοτοκίον α΄ ωδής ακολ. Οσίου Αθανασίου Αθωνίτου, 5 Ιουλ.).
30. Νέο΄ν βρέφος ημίν, τον παλαιόν ημερών, αγνή Παρθένε απεκύησας. (Παρακλητική, Θεοτοκίον α΄ ωδής πλ. α΄, Παρασκ. πρωΐ).
31. Νόμους της φύσεως Κόρη, υπέρ φύσιν λαθούσα, νέον Παιδίον επί γής, εκύησας αγνή νομοδότην όντα, και παλαιόν ημερών, νοητέ Ουρανε, του των πάντων Ποιητού. (Τριώδιον, Κυριακή Ε΄ Νηστειών, Θεοτοκίον θ΄ ωδής).